

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Silvie Zemková

Trestné činy rasově motivované
Racially motivated crimes

Diplomová práce

Olomouc 2014

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Trestné činy rasově motivované vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne

.....

Silvie Zemková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Doc. JUDr. Alexandru Nettovi, CSc. za vstřícný přístup, za odborné rady a připomínky k mé diplomové práci.

Já, níže podepsaná Silvie Zemková, autorka diplomové práce na téma „Rasově motivované trestné činy“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 121/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že výše uvedené údaje jsou pravdivé.

V Olomouci dne

.....

Silvie Zemková

OBSAH

1	Úvod.....	6
2	Rasa, rasismus, rasově motivované trestné činy	8
2.1	Rasa.....	8
2.2	Rasismus	9
2.3	Rasově motivované trestné činy a jejich kriminogenní faktory.....	11
3	Pravicový extremismus	13
3.1	Společenské aspekty vzniku extrémistických hnutí.....	14
3.2	Fašismus, nacismus a neonacismus	15
4	Mezinárodněprávní východiska právní úpravy rasově motivovaných trestných činů	19
4.1	Mezinárodní univerzální úmluvy	19
4.2	Dokumenty Rady Evropy	22
4.3	Právo Evropské Unie	23
5	Ústavní východiska právní úpravy rasově motivovaných trestných činů	25
5.1	Ústava České republiky	25
5.2	Listina základních práv a svobod.....	25
6	Platná právní úprava a její legislativní vývoj	27
6.1	Rasový motiv jako znak základní skutkové podstaty trestného činu.....	27
6.1.1	Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných	27
6.1.2	Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy.....	36
6.2	Rasový motiv trestných činů jako okolnost zvlášť přitěžující.....	47
7	Právní pojetí „hate crimes“ v USA	48
8	Závěr	52
9	Bibliografie	53
10	Abstrakt / Summary	61
11	Seznam klíčových slov / Keywords	62

1 Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem si vybrala téma „Trestné činy rasově motivované“, protože mě vždy zajímaly extrémní společenské názory a chování, důvody jejich vzniku, meze jejich tolerance a možná obrana proti nim a zároveň pociťuji rostoucí nevráživost a radikalizaci české společnosti, zejména co se vůči občanům romské národnosti týče. O důležitosti zákazu diskriminace a požadavku rovnosti všech lidí bez rozdílu se zmiňuje i Vláda ČR ve svém Programovém prohlášení¹, což nepřímo potvrzuje aktuálnost problematiky.

Tyto trestné činy se začaly v naší republice rozšiřovat zvláště po nástupu demokracie, díky níž se zvýšila rozmanitost života a též přinesla globalizaci. Ekonomická, sociální a kulturní globalizace ruku v ruce s krizí národního státu může probouzet tendence odmítající demokracii a liberalismus. Tolerance vůči odlišným názorům či provokativnímu vzhledu jsou jejím atributem, ale extremistické postoje mohou být schopné přejít v aktivity působící destruktivně na zavedený systém a je nepochybné, že demokratická společnost má právo se proti rasistickým, xenofobním a dalším obdobným projevům bránit.² Do povědomí české společnosti se problematika trestných činů s rasovým motivem dostala především v souvislosti s kauzou tzv. vítkovských žhářů³ a také útokem Romů na dvanáctiletého Patrika ve městě Krupka.⁴

Jedná se o marginální trestnou činnost, avšak společensky citlivou a také notně diskutovanou. Ze soudních statistik vyplývá, že v roce 2012 bylo pravomocně odsouzeno 71 471 osob, z toho 159 osob za trestný čin s rasovým podtextem.⁵ Trestní zákoník z roku 2009, zákon č. 40/2009 Sb. (dále i trestní zákoník či TZ) rasově motivovaným trestným činům věnuje větší pozornost, nově zařadil rasovou pohnutku do některých svých ustanovení a také s ohledem na jeho novou systematiku, která nadřadila základní lidská práva a svobody nad ostatní zájmy, lze konstatovat, že ochrana hodnot konkretizovaných ve skutkových podstatách upravujících trestné činy s rasovým motivem se posunula do popředí zájmů hodných ochrany trestním právem, protože nový trestní zákoník klade na vrchol hierarchie

¹ *Programové prohlášení vlády ČR* [online]. Vláda ČR. 14 .2. 2014 [cit. 27. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/>>

² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 3499.

³ Více viz. HEJDUK, Marek. Analýza rozsudků mediálně citlivého případu útoku dvou Romů na dvanáctiletého Patrika ve městě Krupka. *Trestní právo*, 2012, č. 3, s. 14 – 21.

⁴ Více viz. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 32 T 2/2010

⁵ *Zpráva o extremismu na území České republiky v roce 2012* [online]. Ministerstvo vnitra ČR. [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>>

svých hodnot člověka, jeho život, zdraví, tělesnou integritu, důstojnost, vážnost, čest a jiná jeho základní lidská práva a svobody.⁶ Trestní právo chrání hodnoty či vztahy upravené již zpravidla jinými právními odvětvími a jeho použití přichází v úvahu až tehdy, kde poskytnutí ochrany prostředky těchto jiných odvětví se ukážou jako nedostatečná.

Text práce jsem rozdělila do jedenácti kapitol. Nebudu se věnovat jenom analýze platné právní úpravy, ale postupně se zaměřím na pojmy rasa a rasismus, jejichž výklad je pro osvětlení tématu nedílnou součástí. Dále uvedu, co se rozumí rasově motivovaným trestným činem v kontextu s kriminologickými souvislostmi. Pozornost též věnuji pravicovému extremismu, což nelze opomenout, protože rasově motivovaná kriminalita je právě jedním z projevů extremismu, především toho pravicového. Následně se budu zabývat mezinárodněprávními dokumenty, které mají souvislost s rasovou problematikou, a to jak univerzálními úmluvami, tak dokumenty vzniknuvšími na půdě Rady Evropy a Evropské unie. Poté rozeberu ústavní východiska právní úpravy, abych mohla přejít ke stěžejní části mé práce, a to k platné právní úpravě trestných činů rasově motivovaných v ČR, ke kterým uvedu i příslušnou judikaturu se zaměřením na takové trestné činy, kde rasová pohnutka je obsažena již v základních skutkových podstatách. Poté porovnáím právní úpravu ČR s úpravou obdobné kriminality v USA a práci uzavřu úvahami *de lege lata* a *de lege ferenda*.

⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání Praha: Leges, 2013, s. 169.

2 Rasa, rasismus, rasově motivované trestné činy

Před samotným vymezením rasově motivovaného trestného činu je nejprve třeba seznámit se se základními pojmy, které jsou pro podstatu a pochopení mé práce stěžejní, protože společensky nejzávažnější příčinou rozebíraného druhu kriminality je právě rasismus.⁷

Termíny rasa, rasismus ani rasově motivovaný trestný čin nejsou pojmy legálními, ale toliko sociologickými, a nenajdeme je definovány v žádném právním předpise.

2.1 Rasa

Termín „rasa“ pochází z arabštiny ze slova „ras“, které můžeme přeložit jako počátek, původ nebo hlava. Takové označení v souvislosti s rozdělením lidské populace poprvé užil François Bernier⁸, když v roce 1684 rozdělil lidstvo do čtyř skupin. S dalším pokusem o členění člověka do skupin na základě charakteristického vzhledu se zle setkat u Carla Linného⁹, který rozdělil lidské bytosti do šesti ras a navíc, mimo společné morfologické znaky, přiřkl každé takto vymezené skupině i určité jednotné psychologické vlastnosti. Tato teorie společných psychických prvků byla brzy překonaná teorií biologickou v díle Johanna Friedricha Blumenbacha¹⁰, který přisuzoval rozdíly jednotlivým rasám, jen co se fyzického vzhledu týče, a to kvůli odlišným životním podmínkám na základě působení odlišného podnebí.¹¹

Vymezení pojmu rasa z právního hlediska není úkolem jednoduchým a ani v antropologické teorii tento pojem nenabývá jednotné podoby.¹² Nejrozšířenější antropologické pojetí rozděluje lidstvo do tří ras – rasa europoidní, mongoloidní a negroidní. Rasa se obecně vymezuje jako skupina lidí, která obývá nebo v minulosti obývala jednotný prostor a diferencuje se od ostatních skupin souborem tělesných znaků, jakými jsou barva kůže, tvar lebky či nosu, zbarvení a typ vlasů, tvar a barva očí, a tyto rysy jsou dědičné. Jde tedy o fyzickou variabilitu uvnitř (jednoho) lidského druhu, biologické členění, a proto rasové

⁷ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 9.

⁸ Francouzský lékař a cestovatel (1620 - 1688).

⁹ Švédský přírodovědec (1707 - 1778).

¹⁰ Německý lékař, přírodovědec a profesor (1752 - 1840).

¹¹ KRYL, Miroslav a kol. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Doplněk, 2011, s. 12 – 14.

¹² ZEMAN, Petr. Možnosti postihu projevů rasové nesnášenlivosti podle zákona o přestupcích. *Trestní právo*, 2002, č. 6, s. 7.

odlišnosti nikterak nesouvisí s psychickými vlastnostmi jedince.¹³ Příčinou variability je odlišný původ z více druhů prapředka a působení rozličných přírodních podmínek v různých částech světa, což ovlivnilo vytvoření zvláštních tělesných znaků.¹⁴ I Nejvyšší soud ČR se k pojmu vyjádřil, a to tak, že rasa je fakt biologický a nikoliv kulturní či sociální jev.¹⁵

Ovšem takové vymezení je pro potřeby trestního práva příliš úzké, neboť v Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace nalezneme definici rasové diskriminace jako „... jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo na národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoli jiné oblasti veřejného života.“ Nadále je tedy pod pojem rasa nutno zahrnout jak barvu pleti, tak rodový, etnický či národnostní původ.

V současnosti se také setkáváme s odmítáním členění lidských bytostí na rasy s tvrzením, že už jen samotné uznání konceptu lidských ras vede a priori k rasistickým předsudkům. Takový názor zastává např. Anthony Giddens, významný britský sociolog.¹⁶

2.2 Rasismus

Rasismus je pseudovědecká ideologie proklamující existenci vrozené, geneticky dané rasové nerovnosti, zastávající názor, že zděděné fyzické vlastnosti, které jsou vrozené a neměnné, určují zároveň psychické rysy a morálku jedince a z těchto odlišností odvozuje rasovou hierarchii, čili nadřazenost jedné rasy nad ostatními.¹⁷ Rasismus je útokem na lidskou důstojnost a ohrožuje demokratické základy společnosti.¹⁸ Nelze jej zcela ztotožňovat s pojmem xenofobie, kterým se rozumí strach z neznámého, často spojován především se strachem z cizinců, z jejich tradic a odlišné kultury.¹⁹ Xenofobie je nebo může být základem rasismu, tedy rasismus je či může být důsledkem xenofobie.

¹³ ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR: závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 7 – 8.

¹⁴ ŠÁMAL: *Trestní zákoník II...*, s. 3280

¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 11. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97

¹⁶ KRYL: *Rasismus, antisemitismus...*, s. 18.

¹⁷ CHARVÁT, Jan. Ideologie pravicového extremismu. In ZEMAN, Václav (ed). *Hrozby neonacismu – Příležitosti demokracie*. Praha: Asi-milování, 2009. s. 18.

¹⁸ HERCZEG, Jiří. K požadavku na efektivní vyšetřování rasově motivovaných násilných trestných činů v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Trestní právo*, 2012, č. 5, s. 22.

¹⁹ *Metodický materiál. Extremismus* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství. Brno, 2006 [cit. 10. 12. 2013]. Dostupný z: <portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=82741>

Za původce biologického rasismu je považován Arthur de Gobineau, který položil základy rasistické ideologie ve svém díle *Esej o nerovnosti lidských ras* z roku 1853, ve kterém mimo jiné konstatoval vrozenou nerovnost ras a za nejspělejší považoval bílou rasu, které přisuzoval největší inteligenci, čest a kuráž, za méně vyspělou uznával rasu žlutou a za nejméně inteligentní považoval rasu černou, kterou označil za neschopnou a línou. Nutno podotknout, že o uvedené dílo spolu s díly sociálních darwinistů byla opřena politika nacistického Německa.²⁰ Základem biologického rasismu jsou tedy pseudovědecké teorie předurčující charakter a inteligenci osoby podle její rasy, avšak vědecky jsou již zcela překonané, neboť DNA dvou různých lidí, ať už jsou jakéhokoliv původu či jakékoliv barvy pleti, jak je všeobecně známo, je z 99,9 % shodné.

Po druhé světové válce se začal objevovat rasismus kulturní, argumentující potížemi s menšinami, které nejsou schopny či ochotny se přizpůsobit a nejsou kompatibilní s „domácí“ kulturou a civilizací. Zdůrazňuje neslučitelnost kultur a náboženských zvyklostí a absolutně odmítá multikulturalismus s tvrzením, že multikulturní přístup společnosti zapříčiňuje míšení ras, dává prostor migraci a způsobuje oslabení původních národů, které se nakonec ve své domovině stávají menšinami.²¹

Rasismus je vnímán jako nežádoucí fenomén a je zařazován mezi sociálně patologické jevy (vedle alkoholismu, domácího násilí, šikany, vandalismu, sebevražd či prostituce), též označované jako sociální deviace, což je porušení či podstatná nežádoucí a negativní odchylka od sociálních norem chování, odchyluje se od toho, co je v určité době a určité společnosti považováno za normální, žádoucí chování. Tyto jevy jsou vážným problémem současného společenského vývoje.²²

Protože už jen samotné slovo rasismus je většinovou společností chápáno negativně, hledají rasisti nové cesty, jak se takového označení svého smýšlení zbavit. Jednou z variant je používání pojmu „racialismus“, což má být směr upouštějící od označení některé rasy za nadřazenou, ale požadující striktní rasovou segregaci pod záminkou zachování diverzity a kulturního dědictví. Žádná dělící čára mezi pojmy rasismus a racialismus ovšem neexistuje a označení racialismus používají jen sami přívrženci rasismu.²³ Takový pokrokový druh rasismu, nazývaný též etnickým či kulturním diferencialismem, již nevyzdvihuje jednu rasu

²⁰ KRYL: *Rasismus, antisemitismus...*, s. 30 – 33.

²¹ VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Extremismus a společnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 296.

²² MAREŠOVÁ, Alena. Sociálně patologické jevy. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 2, s. 53.

²³ CHARVÁT: *Ideologie...*, s. 21.

nad ostatní, ale jde mu o zachování rasové čistoty²⁴, což vede k nekompromisnímu odmítnutí multikulturní společnosti a také k negativnímu postoji k migraci.²⁵

2.3 Rasově motivované trestné činy a jejich kriminogenní faktory

Jan Chmelík podává definici rasově motivovaného trestného činu jako „...protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a vykazuje znaky v takovém zákoně, kterým pachatel verbálně, graficky nebo brachiálně útočí na oběť pro její skutečnou nebo domnělou rasu, etnickou, národnostní nebo náboženskou odlišnost.“²⁶

Pachatelé rasově motivovaných trestných činů jsou tedy motivováni ideově, nikoliv ekonomickým ziskem či za účelem uspokojení svých pudových potřeb. Pokud jde o jejich oběti, je možno konstatovat, že ty jsou zaměnitelné, neboť útok nebývá veden na oběť kvůli její individuální totožnosti, ale právě kvůli její příslušnosti k určité skupině a pachateli zpravidla nezáleží na tom, kterou konkrétní osobu napadne, pro její výběr mu postačuje ona příslušnost k některé skupině. Oběť nemusí být příslušníkem menšiny, ale může náležet i k majoritní společnosti.²⁷

Jiří Herczeg pro trestné činy motivované společenskými předsudky vztahujícími se k rase, náboženství, pohlaví, sexuální orientaci, národnostní a etnické příslušnosti užívá pojmu trestné činy z nenávisti neboli „hate crimes“, což je typické pro anglosaskou právní kulturu a definuje je jako „...protiprávní jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu a jeho pohnutkou je apriorní nenávist pachatele vyplývající z příslušnosti oběti útoku k určité rase, národnosti, etnické skupině, náboženství, třídě či jiné sociální skupině.“²⁸

Kriminogenními faktory rozumíme rizikové činitele neboli spouštěče trestné činnosti. Jsou jimi zejména předsudky a stereotypy jako apriorní postoje, strnulé představy ve vědomí lidí zkreslující realitu, obvykle iracionální a předávané výchovou, ze kterých pramení nenávist pachatele, anebo společenská a ekonomická situace. Jedná se o materii přesahující oblast trestního práva a zabývá se jimi především kriminologie, což je věda zkoumající zločinnost, její příčiny a podmínky, pachatele zločinnosti a oběti. Je naukou multidisciplinární, neboť své

²⁴ VEGRICHTOVÁ: *Extremismus a...*, s. 143.

²⁵ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007, s. 134.

²⁶ CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001, s. 58.

²⁷ KUČERA P., PTÁČEK, M. Chráníme etnické menšiny opravdu dostatečně? *Trestní právo*, 2009, č. 2, s. 6.

²⁸ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 10.

poznatky čerpá ze sociologie, psychologie, psychiatrie, kriminalistiky, pedagogiky, trestního práva, statistiky a dalších oborů.²⁹

Herczeg rozděluje společenské příčiny působící jako kriminogenní faktory do tří rovin, jakožto faktory obecné, působící na celou společnost, skupinové, které zasahují jen rizikové skupiny a individuální, které působí na konkrétního pachatele.³⁰ Mezi obecné faktory řadí politiku, legislativu, kulturu, mezilidské vztahy, či globalizaci. Vzhledem k situaci, kdy pachatelé rasově motivovaných trestných činů jsou často z mladších věkových skupin, ze skupinových faktorů vyzdvihuje zejména ty související s procesem dospívání, jako nedostatečná životní zkušenost, revolta, benevolence k novým myšlenkám, sklony k radikalizaci názorů, nedostatečná schopnost domýšlet dopady svého jednání a též potřeba někam patřit. Na individuální úrovni zmiňuje nedostatečné osobní vyzrání, strach z neznáma či pocit nejistoty.

Pachatelé jsou mnohdy sociálně narušené osoby s nízkým vzděláním nacházející se ve špatné ekonomické situaci a bez rodinného zázemí. Herczeg dělí pachatele do čtyř skupin: ideologicky motivovaný pachatel, který je klasicky členem některé extremistické organizace; xenofobní pachatel, který nemá rád lidi jiné barvy pleti, je zastáncem proticizineckých myšlenek a předsudků, ale od extremistických hnutí se distancuje; ekonomicky a sociálně motivovaný pachatel, který nesouhlasí se sociální a imigrační politikou státu a cítí se být ochuzován o příležitosti a finance, které se dostávají cizincům na úkor domácího obyvatelstva - tento druh odporu se projevuje tradičně v ČR vůči Romům; kriminální pachatel, kdy jde o recidivistu, který je agresivní a násilí považuje za všední součást svého života a běžný prostředek pro řešení sporů.³¹

Dne 1. 1. 2012 nabyl účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, na jehož základě je umožněno trestně stíhat právnické osoby. Hlavní činnost právnické osoby jako pachatele trestných činů rasově motivovaných bývá zpravidla orientována na výkon politických práv (např. sdružení Dělnické mládeže) či se jedná o ekonomicky aktivní subjekty, které finančně podporují extremistické aktivity.³²

²⁹ *Pojem kriminologie* [online]. 2. dubna 2012. [cit. 4.12.2013]. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/kriminologie.html>>

³⁰ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 147 – 150.

³¹ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 152 - 157.

³² VÝBORNÝ, Š., MAREŠ, M. Možnosti aplikace trestní odpovědnosti právnických osob při zadržování extremismu. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 10, s. 231.

3 Pravicový extremismus

Pro každou společnost je typická pluralita názorů jednotlivců a ve všech se také více či méně vyskytují postoje krajní. Pojem „extremismus“ je odvozen od latinského slova „extremus“, znamenající nejdále ležící pozici, což můžeme z hlediska lidského chování interpretovat jako jakýsi nejzazší, nejkrajnější postoj.³³ Nelze jej ztotožňovat s radikalizmem, který je ještě, ač na hraně, ústavně konformní.³⁴

České platné právo neobsahuje legální definici extremismu. Institut pro kriminologii a sociální prevenci Ministerstva spravedlnosti podává definici extremismu jako „...souhrn určitých sociálně patologických jevů vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob – extremisty, a byť důvodem ke vzniku a existenci různých extremistických skupin a hnutí jsou často odlišné ideologie, jako sjednocující prvek těchto ideologií vystupuje proklamované odmítání základních hodnot, norem a způsobů chování formujících současnou společnost.“³⁵ Charvát vysvětluje extremismus jako ideologii směřující proti demokratickému režimu s cílem nahradit jej svou vlastní alternativou, zpravidla diktátorskou a porušující základní lidská práva.³⁶

Extremisty se rozumí osoby vyznačující se značnou odchylkou od zavedených a v aktuální době akceptovaných norem chování, vysokou mírou demagogie, názorové nesnášenlivosti a odmítáním kompromisních řešení. Své útoky směřují proti vymezeným skupinám obyvatel a absentuje u nich hmotná pohnutka jednání, protože bývají zpravidla ideově motivováni.³⁷

Jak uvádějí někteří autoři, extremismus je produktem a průvodním jevem každé moderní demokratické společnosti, protože ta již ze své podstaty nemá dostatečně účinné nástroje, aby mu zabránila, jinak by se mohla opět stát diktaturou.³⁸

Pro účely mé práce je podstatný především pravicový extremismus, jenž je úzce spjat s rasismem, neboť právě rasismus je jeho základní a vůdčí ideou.³⁹ Štefan Danics uvádí, že majorita extrémně pravicových koncepcí stojí na nacionalistické a rasistické platformě.⁴⁰ Za

³³ DANICS, Štefan: *Extremismus*. Praha: Triton, 2004, s. 10.

³⁴ ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 18.

³⁵ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, s. 9.

³⁶ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007, s. 10.

³⁷ MAREŠOVÁ Alena a kol. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997, s. 56.

³⁸ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 9 - 11.

³⁹ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 16.

⁴⁰ DANICS: *Extremismus...*, s. 21.

pravicový extremismus Fiala označuje strany či organizace, jejichž politika odmítá elementární principy demokracie a jsou pro ně více či méně typické další znaky jako projevy násilí, rasismus, antisemitismus, xenofobie a nacionalismus.⁴¹ Příslušníci nebo sympatizanti s těmito hnutími, jejichž leitmotivem je právě rasistická ideologie, často sehrávají roli coby pachatelé rasově motivovaných trestných činů. Je ale třeba zdůraznit, že stejně nebezpečná, potažmo i více, už kvůli její nenápadnosti, může být i nijak neorganizovaná část společnosti zastávající extrémní postoje.⁴²

Současný český pravicový extremismus je ve velké míře ovlivněn totalitními ideologiemi první poloviny dvacátého století, kterými byly fašismus a nacismus, a i když obě byly po druhé světové válce v řadě zemí zakázány a byly mezinárodním společenstvím odsouzeny, stále se objevují jejich přívrženci snažící se na ně navazovat. Sympatizanti často zneužívají výhody demokratického prostředí pro svou propagandu, zvláště benevolenci institutu svobody projevu. Ve své původní podobě se sice již nevyskytují a jsou přizpůsobovány vzhledem k neustále měnícím se společenským podmínkám, přesto lze vysledovat jejich společné znaky, ze kterých vycházejí jejich současné modifikace a z jejichž historického odkazu čerpají. Jsou jimi vůdcovský princip, propaganda, kult mládí, modernity a síly, mesianismus, mýtus společného nepřítele, militarismus a diktatura jediné politické strany.⁴³

Z hlediska prevence vůči extrémním postojům jeví se býti důležitá znalost historických souvislostí, aby si každý potenciálně ovlivnitelný jedinec mohl vytvořit jakési obrnění proti těmto nedemokratickým idejím.⁴⁴

3.1 Společenské aspekty vzniku extrémistických hnutí

V polovině minulého století americký sociolog Merton uvedl, že jistým měřítkem úspěchu je vlastnictví hmotných statků, a jelikož mnozí lidé nemají možnost a prostředky, jak se k této úspěšnosti, tedy majetku, dostat, rozhodnou se jí docílit cestou zločinu. Společnost bývá často přímo posedlá kultem úspěchu, ale panuje v ní nerovnost v možnostech jej dosáhnout. Na základě této myšlenky Chmelík uvádí, že majorita extrémistických skupin je tvořena lidmi, kteří nemají normálním způsobem šanci pozornosti a úspěchu ve společnosti docílit, ač po tom velmi touží. Většina sympatizantů bylo či je zanedbáváno v rodině nebo

⁴¹ FIALA, P. *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno: MU, 1998, s. 96.

⁴² KRYL: *Rasismus, antisemitismus...*, s. 39.

⁴³ VEGRICHTOVÁ: *Extremismus a...*, s. 70 – 85.

⁴⁴ VEGRICHTOVÁ: *Extremismus a...*, s. 50 - 51.

rodinu vůbec nemá, mají nedostatek profesní způsobilosti a jsou svým vlastním neúspěchem deprivováni, jelikož se nemohou hmatatelným způsobem chlubit.

Tedy sociální nejistota, pocity neúspěšnosti, bloudění ve společnosti a absence náležitosti k elitě jsou právě těmi faktory, které vedou k vytváření či k přidávání se k extremistickým hnutím.⁴⁵

3.2 Fašismus, nacismus a neonacismus

Jak fašistická, tak nacistická ideologie vznikaly ve stejné době, příčiny jejich vzestupu byly obdobné a mají spoustu společných prvků, přesto je však nelze ztotožňovat, jak se leckdy, obvykle v médiích, děje.

Za zakladatele fašismu je považován Benito Mussolini. Namísto politických stran byl v Itálii v období jeho vlády zaveden politicko-ekonomický systém zvaný korporativismus, jehož vzor spočíval ve středověkém cechovním systému. Společnost měla být organizována v jednotlivých korporacích dle pracovního zařazení, ale v praxi se nicméně jednalo o diktaturu, protože Mussolini vládl sám.

Co se týče odlišnosti od nacismu, fašismus nebyl zprvu tak antisemitisticky orientován, Mussolini nebyl původně antisemita. Oba stvrzovala především spolupráce vůdců týkající se boje proti bolševismu. Fašismus nebyl a priori rasistickou ideologií, stát byl vším, byl hodnota, která se váže k národní kultuře a žádný člověk ani jiná hodnota mu nemohla být nadřazena. Pro nacismus byla otázky rasy klíčová, stát byl prostředkem pro rozvoj nadřazené rasy, třídní společnost nebyla nacismem na rozdíl od fašismu tolerována.

Nacionální socialismus jako politický směr byl uplatňován především v Německu v první polovině minulého století a jeho hlavním představitelem byla Nacionálně socialistická německá dělnická strana (NSDAP)⁴⁶ v čele s Adolfem Hitlerem. Jelikož se extremistickým hnutím daří především v případech, kdy dochází ke změnám ve společnosti, protože společnost či její část právě v období změn mívá tendenci radikalizovat své postoje, byla ekonomická krize vhodným prostředím pro jeho zrod a expanzi. Ke klasickým znakům nacismu patřilo hlásání přirozené nerovnosti mezi lidmi, kdy na pomyslném vrcholu stála Árijská rasa, antisemitismus, antikomunismus, agrese, nadřazenost národa nad jednotlivci a v zájmu národa legitimizace masových vražd, vůdcovský princip a odmítání všeho demokratického a liberalistického.⁴⁷ Národ byl podle nacistů přirozeným společenstvím

⁴⁵ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 166 – 168.

⁴⁶ Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei.

⁴⁷ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 33 – 36.

rasově a duševně stejnorodých lidí.⁴⁸ Ukázkou fungování politiky NSDAP v právní praxi je kupříkladu přijetí zákona o eugenic, jehož smyslem bylo zabránit rasově méně hodnotným jedincům, aby se dále množili a sterilizace duševně nemocných a neduživých.⁴⁹

Kořeny neonacismus je tedy třeba hledat v nacistickém Německu. Neonacismus lze charakterizovat jako směr zastávající názor nadřazenosti bílých národů, odmítající demokracii, podněcující k zášti především vůči Romům, Židům a homosexuálům, poukazující na nespravedlivé zvýhodňování menšin na úkor „vlastních lidí“ a relativizující či zcela popírající zločiny německého nacionálního socialismu.⁵⁰

Prvopočátky neonacistických hnutí jsou spojovány se vznikem hnutí „skinheads“. Jan Chmelík podává definici extremistického hnutí jako „...neoficiální, více či méně pevné sdružení občanů stejných nebo podobných extrémních názorů na společenské vztahy, postavení národa, člověka nebo náboženství ve společnosti, usilující o prosazení svých názorů, a to za využití různých, i protiprávních, prostředků.“⁵¹ Společné pro níže uvedená hnutí je v současné době to, že do popředí jejich zájmů se dostává xenofobní aspekt a ostatní charakteristické části původní ideologie se stávají méně předmětnými.⁵²

Je třeba upozornit, že hnutí skinheads zahrnuje mnoho odnoží a široké názorové spektrum, kdy ne každá jeho větev je rasisticky zaměřena, ani za jeho zrodem samotným nestála žádná rasová zášť. Zajímavé je, že toto hnutí působí v obou směrech extremismu, jak v levicovém (S.H.A.R.P. – Skinheads Against Racial Prejudice, Redskins), tak v pravicovém (B.H.S. - Bohemia Hammer Skins, W.A.R. - White Arian Resistance). Zárůdky vzniku sahají do 60. let minulého století, kdy nejprve se jednalo o jakýsi gang sestávající z mladých hochů dělnické třídy, jejichž zájmy byly popíjení alkoholu, rocková hudba, rvačky a fotbal.⁵³ Původně bylo hnutí skinheads antirasistické a apolitické, vzniklo jako jakýsi sociální protest. Sympatizanti byli hrdí na svůj dělnický původ, byli věrnými patrioty, nosili těžkou obuv, odmítali drogy a hippies kulturu, což ostatně měly znázorňovat jejich vyholené hlavy, jenž měly i další význam – vlasy by jim překážely ve rvačkách. Propagátor S.H.A.R.P. Roddy Moreno uvedl, že opravdový skinhead už jen ze své podstaty nemůže být rasistou, protože hnutí vzniklo smíšením jamajské kultury s britskou pracující třídou.⁵⁴ V 80. letech minulého století došlo však k radikalizaci a k odchýlení se od prvotních postojů jako reakce na velkou

⁴⁸ KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 131.

⁴⁹ KRYL: *Rasismus, antisemitismus...*, s. 34.

⁵⁰ VEGRICHTOVÁ: *Extremismus a...*, s. 133 – 134.

⁵¹ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 23.

⁵² MAREŠOVÁ: *Kriminologické a právní...*, s. 24.

⁵³ CHMELÍK, Jan. *Symbolika extremistických hnutí*. Praha: Armex, 2000, s. 9 - 11.

⁵⁴ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 92 – 93.

nezaměstnanost, která nejvíce postihla dělnickou třídu a byla dávána za vinu přistěhovalcům, protože „skinheadí“ měli za to, že je o práci ochuzovali právě oni. Důsledkem bylo zformování nových rasisticky zaměřených proudů (B.H.S., W.A.R.) sympatizujících s nacionálním socialismem.⁵⁵

Ohledně počátků ultrapravicových, rasisticky zaměřených uskupení na území ČR, se klasicky na prvním místě uvádí Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ), což byla politická strana založená 30. prosince 1989, zastoupená v Parlamentu v období let 1992 – 1998, jejímž předsedou byl Miroslav Sládek, rozpuštěná v roce 2013. Kolem strany se sdružovali neonacisté, ač strana zastávala navenek antinacistické postoje, a neonacisté byli též některými členy mládežnické organizace strany, občanského sdružení Republikánská mládež, které bylo rozpuštěno Ministerstvem vnitra již v roce 2002. V současné České republice jsou nejaktivnější působícími ultrapravicovými uskupeními především Autonomní nacionalisté, Národní odpor, Dělnická strana sociální spravedlnosti původně zvaná pouze Dělnická strana (DSSS, DS) a Dělnická mládež.⁵⁶

Základní odlišností DS od ostatních uskupení je to, že DS byla oficiálně zaregistrována v prosinci 2002 pod názvem Nová síla, na ustavujícím sjezdu v lednu 2003 však přijala název Dělnická strana.⁵⁷ Její členskou základnu tvořili bývalí členové SPR-RSČ a Republikánské mládeže a jejím předsedou byl Tomáš Vandas. Původní členskou základnu posílili členové z různých neonacistických struktur a poté se začala orientovat na spolupráci s německou krajně pravicovou NDP (Národnědemokratická strana Německa). V roce 2008 si strana zřídila Ochranné sbory Dělnické strany a rok poté vzniklo i sdružení Dělnická mládež. DS se aktivně angažovala v dění kolem litvínovského sídliště Janov, kde byly ostře vyhoceny vztahy s Romy. Vyústěním celého konfliktu byly rozsáhlé násilnosti a střety neonacistů s policií. Pod vlivem těchto událostí se vláda rozhodla podat k Nejvyššímu správnímu soudu návrh na rozpuštění DS. Když tento návrh nebyl úspěšný z důvodu nedostatku důkazů pro rozpuštění, podala vláda další návrh, na jehož základě byla DS dne 17. 2. 2010 rozpuštěna. Pouhé tři dny po rozpuštění převedli členové DS své aktivity do DSSS, která na činnost DS navázala jak ideově, tak personálně.⁵⁸ Rozpuštění politických stran vyvolává řadu

⁵⁵ CHMELÍK, Jan. *Symbolika extremistických hnutí*. Praha: Armex, 2000, s. 11.

⁵⁶ VEGRICHTOVÁ: *Extremismus a...*, s. 139 – 149.

⁵⁷ *Historie Dělnické strany* [online]. Dělnická strana – národní opozice. 12. srpna 2008 [citováno 26. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.delnicka-strana.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=117&Itemid=151>

⁵⁸ VEGRICHTOVÁ: *Extremismus a...*, s. 154 – 157.

protichůdných reakcí, odpůrci rozpuštění argumentují především tím, že takovým jednáním je popřena samotná podstata demokracie.⁵⁹

⁵⁹ BLAŽEK, Tomáš. Schmittovské kořeny konceptu obranyschopné demokracie? *Jurisprudence*, 2009, č. 7, s. 4.

4 Mezinárodněprávní východiska právní úpravy rasově motivovaných trestných činů

4.1 Mezinárodní univerzální úmluvy

Po událostech druhé světové války dopřelo mezinárodní společenství k přesvědčení, že učení založené na rasovém rozlišování je jak z vědeckého, tak z morálního hlediska odsouzeníhodné, sociálně nespravedlivé a velmi nebezpečné a že taková rasová diskriminace není za žádných okolností ospravedlnitelná.

Především z tohoto důvodu byly přijaty níže uvedené instrumenty, kterými se signatáři zavázali zejména k účtě k rovnoprávnosti všech lidí bez rozdílu.

Charta Organizace spojených národů

Zakládající členové OSN usoudili, že diskriminace mezi lidmi na základě jejich rasy, barvy pleti či národnosti je překážkou pro budování přátelských a mírových vztahů mezi státy a ohrožuje mír, bezpečnost a harmonické soužití, a proto 26. června 1945 sjednali Chartu OSN⁶⁰, na jejímž základě byla OSN 24. října 1945 v San Franciscu založena. Nahradila svou předchůdkyni Společnost národů, která jako garant kolektivní bezpečnosti a mírového řešení konfliktů selhala.⁶¹

Jak stanoví Charta ve svých základních cílech a zásadách, cílem OSN je zachování mezinárodního míru a bezpečnosti a zajištění mezinárodní spolupráce, rozvíjení přátelských vztahů mezi národy, založené na účtě k zásadě rovnoprávnosti a sebeurčení národů, podporování a posilování úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu plemene, pohlaví, jazyka nebo náboženství.

Všeobecná deklarace lidských práv a základních svobod

Právně nezávazný dokument OSN, Všeobecná deklarace lidských práv a základních svobod, přijatá jako rezoluce Valného shromáždění OSN 10. 12. 1948, uvádí, že všichni lidé se rodí svobodní a jsou si rovni v důstojnosti i v právech. Každý má práva a svobody stanovené touto deklarací, a to bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví,

⁶⁰ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb., o Chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora

⁶¹ *Úvod do OSN* [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 3. 5. 2010 [citováno 25. 2. 2014].

Dostupné z:

<http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/osn/uvod_do_osn/index.html>

jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu či jiného postavení.⁶²

Nicméně lze uvažovat o tom, že Deklarace nabyla závaznosti ve formě právního obyčeje, který jest klasickým pramenem mezinárodního práva, tedy je závazný a její další význam lze spatřovat i v tom, že mnohé právně závazné mezinárodní dokumenty z ní vycházejí a výslovně se na ni ve svých ustanoveních odvolávají.

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace

Smluvní strany v Úmluvě⁶³ odsoudily organizace a propagandu, které jsou založeny na teoriích o nadřazenosti některých ras a diskriminace jiných a zavázaly se prohlásit za trestné činy: „...jakékoli rozšiřování idejí založených na rasové nadřazenosti nebo nenávisti, podněcování k rasové diskriminaci, jakož i veškeré násilné činy nebo podněcování k takovým činům proti kterékoli rase nebo kterékoli skupině osob jiné barvy pleti nebo etnického původu, jakož i poskytování jakékoli podpory rasistické činnosti, včetně jejího financování; prohlásit za nezákonné organizace i organizovanou a jakoukoli jinou propagandistickou činnost podporující a povzbuzující rasovou diskriminaci a prohlásit účast v takových organizacích nebo na takové činnosti za trestnou podle zákona...“

Signatářské státy se tak zavázaly trestně stíhat i jen pouhé projevy některých nenávistných myšlenek bez nutnosti znaku podněcování, protože hrozbu podněcování či potencionálního násilí je možné spatřovat už v takové myšlence samotné. Zavázaly se tedy k trestněprávní regulaci svobody projevu. K postihu verbálních trestných činů uvádí Repík: „Projevy rasismu jsou zlem, jsou emoční přípravou budoucího násilí. Každá rasistická propaganda je těhotná násilím. Rasistická ideologie byla vymyšlena proto, aby odůvodnila násilí.“⁶⁴

Jako záruka za plnění závazků vyplývajících z Úmluvy byl zřízen Výbor pro odstranění rasové diskriminace, který předkládá Valnému shromáždění OSN každoročně zprávu o své činnosti a může činit návrhy a doporučení na základě informací, které obdržel od členských států. Doporučení nejsou pro státy právně závazná, Výbor je však oprávněn kontrolovat jejich plnění a vést diplomatický a politický dialog se signatářem směřující k

⁶² ADAMUS, Vladimír. *Mezinárodní dokumenty o lidských právech*. Praha: Linde, 2000, s. 29.

⁶³ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1974 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace

⁶⁴ REPÍK, B.: Svoboda projevu versus rasismus ve štrasburské judikatuře. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 2, s. 48.

jejich naplňování.⁶⁵ Výbor je též oprávněn zabývat se individuálními stížnostmi, pokud stát uznal kompetentnost Výboru pro tuto oblast.⁶⁶

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia

Úmluva⁶⁷ definuje genocidium v článku II jako „...kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou: a) usmrcení příslušníků takové skupiny; b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny; c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení; d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí; e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.“ Definice byla převzata i do článku VI Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.

Genocidium bylo rezolucí⁶⁸ Valného shromáždění OSN prohlášeno za zločin podle mezinárodního práva, ať už bylo spácháno v míru nebo za války. Úmluva v článku III považuje za trestné i spolčení se ke spáchání genocidia, přímé a veřejné podněcování ke spáchání genocidia, pokus spáchání genocidia a účastenství na genocidiu.

Úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu

Úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu⁶⁹ obsahuje širokou definici tohoto zločinu s odkazem na politiku a praktiky Jihoafrické republiky, která zahrnuje „...nelidské činy, páchané s cílem vytvořit a upevnit nadvládu jedné rasové skupiny osob nad jakoukoliv jinou rasovou skupinou osob a systematicky tyto osoby utlačovat,“ a poté vypočítává mnohé formy jednání, kterými lze spáchat tento zločin.

Apartheid je zločinem proti lidskosti, činy pramenící z praktik apartheidu jsou v rozporu se zásadami mezinárodního práva a závažným způsobem ohrožují mezinárodní mír a bezpečnost. Signatáři se zavázali prohlásit za zločinné organizace, instituce i jednotlivce páchající zločin apartheidu.⁷⁰

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

⁶⁵ *Vláda dnes vzala na vědomí Závěrečná doporučení Výboru OSN pro odstranění rasové diskriminace přijatá na základě projednání 8. a 9. periodické zprávy* [online]. Vláda České republiky, 15. 2. 2012 [citováno 25. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/vlada-dnes-vzala-na-vedomi-zaverecna-doporuceni-vyboru-osn-pro-odstraneni-rasove-diskriminace-prijata-na-zaklade-projednani-8--a-9--periodicke-zpravy--93008/>>

⁶⁶ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 159 – 160.

⁶⁷ Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 32/1955 Sb., o Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia

⁶⁸ Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 96/I ze dne 11. 12. 1946

⁶⁹ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 116/1976 Sb., o Mezinárodní úmluvě o potlačení a trestání zločinu apartheidu

⁷⁰ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s.188 – 189.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech⁷¹ z roku 1966 uložil smluvním stranám povinnost respektovat práva uznaná tímto Paktem a zajistit je všem osobám podléhajícím jejich jurisdikci, a to bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy pleti, pohlaví, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. Pakt uložil signatářům zákonem zakázat národní, náboženskou a rasovou nenávisť, která představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství či nenávisti.

Aby byla práva zakotvená Paktem důsledně respektována, byl pro kontrolu jejich dodržování zřízen Výbor pro lidská práva. Signatáři Paktu předkládají Výboru zprávy o jeho naplňování a Výbor se k nim vyjadřuje formou doporučení. Výbor se též zabývá stížnostmi, které na sebe vznášejí jednotlivé státy, a na základě Prvního opčního protokolu⁷² k Úmluvě stát, který se stane jeho signatářem, uznává příslušnost Výboru projednávat stížnosti od jednotlivců.

Současně s tímto Paktem byl přijat a zároveň s ním vstoupil v platnost Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, ve kterém se smluvní strany též zaručily práva v něm přiznaná uskutečňovat bez jakékoliv diskriminace.

Úmluva proti mučení a jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání

Úmluvou proti mučení a jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání⁷³ se smluvní strany zavázaly trestněprávně postihovat všechny v ní uvedené akty mučení.

Mechanismem zřízeným pro kontrolu dodržování zákazu mučení je Výbor proti mučení.

4.2 Dokumenty Rady Evropy

Všechny výše uvedené instrumenty jsou univerzální, tedy týkají se celého mezinárodního společenství. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod⁷⁴, obvykle nazývána zkráceně jako Evropská úmluva, byla sjednána v Římě 4. listopadu 1950 v rámci Rady Evropy a stala se základem regionální mezinárodněprávní ochrany lidských práv v Evropě.

⁷¹ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

⁷² Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 169/1991 Sb., o Opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech

⁷³ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 143/1998 Sb., o Úmluvě proti mučení a jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání

⁷⁴ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Článek 14 Úmluvy stanovuje, že přiznání práv v ní uvedených musí být zajištěno každému bez diskriminace. K zajištění plnění závazků plynoucích z Úmluvy funguje Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku, kde se mohou obracet jednotlivci, skupiny osob či nevládní organizace se svými stížnostmi proti státu, který porušil některé právo zaručené Úmluvou.⁷⁵

Z dalších dokumentů lze zmínit Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin⁷⁶, která zakotvuje příslušníkům menšin mimo jiné právo na to zvolit si, zda chtějí být za takového příslušníka považováni, právo na pokojné shromažďování a sdružování, právo na svobodné užívání svého jazyka atd., ovšem již nedefinuje pojem národnostní menšina, což považují za její nedostatek. Přistoupením k Rámcové úmluvě se Česká republika zavázala k odevzdávání pravidelných monitorovacích zpráv o plnění závazků, jejichž sledováním je pověřen Výbor ministrů Rady Evropy.⁷⁷

Evropská charta regionálních či menšinových jazyků byla přijata 5. 11. 1992 některými členskými státy Rady Evropy. Zavazuje státy k přijetí opatření na ochranu menšinových jazyků a na ochranu práv občanů tyto jazyky užívat. Signatáři Charty mají umožnit užívání chráněných jazyků mimo jiné při styku s úřady, ve školách a v médiích.⁷⁸

4.3 Právo Evropské Unie

Z preambule Smlouvy o Evropské unii vyplývá její založení na zásadě dodržování lidských práv, rovnosti, svobody a demokracie. Komise EU opakovaně konstatovala, že diskriminace na základě rasy či etnického původu může ohrožovat dosahování cílů integrace, a proto je v Evropské unii taková diskriminace zakázána.⁷⁹

Listina základních práv Evropské unie, jenž má stejnou právní sílu jako Smlouvy a náleží tak mezi primární právo, v článku 21 uvádí zákaz jakékoliv diskriminace založené zejména na pohlaví, rase, barvě pleti, etnickém nebo sociálním původu, genetických rysech, jazyku, náboženském vyznání nebo přesvědčení, politických názorech či jakýchkoli jiných názorech, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotnímu postižení, věku

⁷⁵ DAVID, V., BUREŠ, P., SLADKÝ, P., SVAČEK, O.: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2011, s. 267.

⁷⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/1998 Sb., o sjednání Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin

⁷⁷ *Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin* [online]. Vláda ČR. 2. 3. 2014 [citováno 3. 3. 2014]. Dostupné na: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ramcova-umluva-o-ochrane-narodnostnich-mensin-6912/>>

⁷⁸ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 15/2007 Sb.m.s., o sjednání podpisu Evropské charty regionálních či menšinových jazyků

⁷⁹ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 170.

nebo sexuální orientaci. Když tedy porovnáme tento článek s obdobnými ustanoveními jiných mezinárodních dokumentů, jeví se být obsáhlejší, téměř vyčerpávajícím, co se výčtu možných diskriminačních důvodů týče.

Společnou akci o boji proti rasismu a xenofobii přijala Rada 15. července 1996 a na tuto navázalo Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva, jehož účelem je zajistit, aby byla tam uvedená rasistická a xenofobní jednání v Evropské unii trestná a podpořit soudní spolupráci v této oblasti a dále uvádí, že rasistické a xenofobní pohnutky mohou být považovány za přitěžující okolnost či takové pohnutky mohou být vzaty v potaz soudy při stanovení trestu.

Ze sekundárních pramenů dále uvádím směrnici Rady 2000/43/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, jejímž cílem je upevnit v jednotlivých členských státech zásadu rovného zacházení. Vztahuje se na osoby jak z veřejného, tak i soukromého sektoru, pokud jde například o podmínky přístupu k zaměstnání či přístupu ke zboží a službám a upřesňuje, co se rozumí pojmy přímá a nepřímá diskriminace.

Novelou trestního zákoníku č. 330/2011 Sb. došlo ke změně mající uvést českou právní úpravu v soulad s požadavky stanovenými Rámcovým rozhodnutím Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva a byl přidán třetí odstavec k trestnému činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle ustanovení § 352 TZ. Kvalifikovaná skutková podstata ovšem odkazuje jen na první odstavec uvedeného ustanovení, ve kterém ale není obsažena rasová pohnutka, a taková implementace se zcela minula žádaným účinkem.

5 Ústavní východiska právní úpravy rasově motivovaných trestných činů

5.1 Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky, jako základní zákon ČR, vyslovuje v preambuli odhodlání budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů a označuje ČR za demokratický stát, založený na úctě k lidským právům. Již zde tedy nalézáme zmínku o rovnoprávnosti neboli o nepřípustnosti diskriminace.

Článek 4 stanovuje, že základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci a s tímto souvisí článek 96 odst. 1 deklarující rovnost práv účastníků řízení.

Článek 6 říká, že politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním a rozhodování většiny dbá ochrany menšin. Mohlo by se zdát, že se jedná o základní pramen sloužící pro ochranu národnostních či etnických menšin, avšak podle nálezu Ústavního soudu článek 6 Ústavy směřuje do obecně politické (společenské) roviny a menšiny národnostní nebo etnické chrání Listina.⁸⁰

Protože pro celou oblast trestního práva, zejména pro kriminalizaci určitých typů jednání, jsou velmi důležité mezinárodní smlouvy, zmiňují i článek 10 Ústavy: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“ Tento článek zakotvuje aplikační přednost mezinárodních smluv, které splňují jeho kritéria, před zákonem. Ústavní soud toto ustanovení vykládá tak, že mezinárodní smlouvy o lidských právech jsou součástí ústavního pořádku dle článku 112 Ústavy.⁸¹

5.2 Listina základních práv a svobod

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen Listina), též v preambuli vyslovuje uznání neporušitelnosti přirozených práv člověka.

Úvodní článek Listiny obsahuje princip rovnosti v důstojnosti i právech jakožto základní princip právního řádu ČR a základní práva a svobody označuje za nezadatelné, nezczitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 2/06.

⁸¹ TOMÁŠEK, Michal. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2009, s. 2002.

Článek 3 odst. 1 Listiny zní: „Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“ Jedná se o konkretizaci obecného zákazu diskriminace, jak je zakotven v úvodním článku. Tento přirozenoprávní princip rovnosti lze nepochybně pokládat za základní zásadu společnou všem demokratickým státům, která se výslovně objevuje ve většině mezinárodních smluv týkajících se lidských práv.⁸² Druhý odstavec zaručuje právo každého svobodně se rozhodovat o své národnosti a zakazuje všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodňování.

Článek 17 odst. 4 je východiskem pro kriminalizaci verbálních trestných činů, protože stanovuje možnost omezení svobody projevu zákonem, pokud jde o omezení v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

Celá hlava třetí Listiny je věnována ochraně práv národnostních a etnických menšin. Článek 24 říká, že příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu a článek 25 odst. 1 občanům, tvořícím národnostní nebo etnické menšiny, zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích, podrobnosti má stanovit zákon; druhý odstavec uvedeného článku takovým občanům za podmínek stanovených zákonem zaručuje též právo na vzdělání v jejich jazyku, právo užívat jejich jazyka v úředním styku a právo účasti na řešení věcí týkajících se národnostních a etnických menšin.

V dalším lze zmínit i článek 37 obsahující právo na tlumočníka či článek 43 o poskytování azylu.

Nakonec uvádím interpretační pravidlo obsažené v článku 42 odst. 3, které upřesňuje, že pokud dosavadní předpisy používají pojmu „občan“, rozumí se tím každý člověk, jde-li o základní práva a svobody, které Listina přiznává bez ohledu na státní občanství.

⁸² ŠTĚCHOVÁ: *Právní ochrana...*, s. 26.

6 Platná právní úprava a její legislativní vývoj

U všech níže rozebíraných skutkových podstat trestných činů můžeme shledat společný znak, kterým je ochrana práv rovnosti lidí bez rozdílu, tedy práva a svobody zaručená a chráněná na ústavní úrovni.

Dalším společným znakem pro uvedené trestné činy je nenávistná pohnutka neboli rasový motiv pachatele jako fakultativní znak subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu. Takový fakultativní znak se stává pro naplnění konkrétní skutkové podstaty znakem obligatorním. V některých případech je rasový motiv vyjádřen již v základní skutkové podstatě, v ostatních případech je rasový motiv vyjádřen jako znak kvalifikované skutkové podstaty jako okolnost zvlášť přitěžující, která vyjadřuje větší společenskou škodlivost takto motivovaného jednání a otevírá prostor pro zvýšení trestní sazby.

Rasový motiv je též obecnou přitěžující okolností uvedenou v ustanovení § 42 písm. b) trestního zákoníku. Pokud pachatel spáchal trestný čin ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky, lze takové okolnosti zohlednit při trestání pachatele, ovšem jen u těch trestných činů, kde sama tato pohnutka není znakem skutkové podstaty, protože při ukládání trestu pachateli platí zásada zákazu dvojího přičítání.

6.1 Rasový motiv jako znak základní skutkové podstaty trestného činu

Trestní zákoník obsahuje ve své zvláštní části dvě hlavy, ve kterých můžeme nalézt trestné činy obsahující rasový motiv jako znak základní skutkové podstaty.

Jedná se o hlavu desátou s názvem „Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“, konkrétně díl pátý „Trestné činy narušující soužití lidí“ a hlavu třináctou, nazvanou „Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy“, která je rozdělena do dvou dílů, když většinu trestných činů s rasovým motivem nalezneme v díle prvním „Trestné činy proti lidskosti“ a v díle druhém obsahujícím „Trestné činy proti míru a válečné trestné činy“ nalezneme jeden takový trestný čin, a sice perzekuci obyvatelstva.

6.1.1 Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných

Následující tři trestné činy byly trestním zákoníkem z roku 2009 přesunuty z původně páté hlavy „Trestné činy hrubě narušující občanské soužití“ trestního zákona z roku 1961 do nynější hlavy desáté. Pojem „občanské soužití“ byl upraven na „soužití lidí“, aby byla správně vystihnuta jejich pravá podstata, totiž ochrana rovnosti všech lidí, nikoliv

jen občanů. Ve všech případech, i co se týče kvalifikovaných skutkových podstat, se jedná o přečiny.

Kriminalizace jednání popsaných ve skutkových podstatách následujících trestných činů jest provedením řady mezinárodních závazků, především Úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace.

Nová systematika trestního zákoníku mohla být zvolena i poněkud jiným způsobem, jak uvádím v závěru práce.

Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci dle § 352 odst. 2 TZ

Co se týče trestního zákona z roku 1961, již ten ve svém původním znění obsahoval obdobný trestný čin se shodným názvem. Novelou č. 175/90 Sb. byla vypuštěna pohnutka z důvodu, že jednotlivec nebo skupina obyvatelů jsou stoupenci socialistického zřízení, novelou č. 557/91 Sb. byl zařazen třetí odstavec záležející v kriminalizaci spolčení či sročení a zákonem č. 134/02 Sb. byla mezi znaky skutkové podstaty přidána i nenávist z důvodu příslušnosti k etnické skupině. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. doplnil znění o pojem „domnělou“ a novela č. 330/11 Sb. přidala ke třetímu odstavci písm. b), nicméně nesprávným způsobem, jak uvádím níže.

Přestože první odstavec rasovou pohnutku neobsahuje, uvádím i ten, abych mohla demonstrovat, jak byl tento trestný čin s odkazem na mezinárodní závazek nesprávně novelizován. Ustanovení § 352 odst. 1 TZ zakotvuje trestnost toho, „kdo skupině obyvatelů vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu.“ Za takové jednání hrozí trest odnětí svobody až ve výši jednoho roku. Trestný čin dle § 352 odst. 2 TZ spáchá, „kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání“ a dle odst. 3 písm. a) téhož ustanovení bude stejně potrestán jako v odst. 2 ten, „kdo se spolčí nebo srotí ke spáchání takového činu“ a přísněji trestné podle odst. 3 písm. b) je spáchání činu uvedeného v odst. 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem. V takovém případě je trestní sazba trestu odnětí svobody stanovena na šest měsíců až tři roky.

Ustanovení § 352 TZ tvoří tedy tři samostatné základní skutkové podstaty, a sice v odstavci prvním, odstavci druhém a odstavci třetím písm. a); v odstavci třetím písm. b) je uvedena zvlášť přitěžující okolnost k odstavci prvému.

Termínu rasa je věnována kapitola 2.1, kde jsem provedla bližší definici.

Národem je historicky vyvinuté společenství osob, pro které jsou příznačné společné dějiny, tradiční kultura, specifické psychické rysy a vědomí vlastní existence jako národa, zpravidla se společným jazykem i vztahem k určitému území, a národností je příslušnost občana k národu či národnostní menšině a subjektivní identifikace s ním.⁸³ Příslušníci určité národnosti nemusí obývat území, které patří onomu mateřskému národu, protože taková příslušnost je věcí čistě subjektivní a občan si tedy může svobodně svoji národnost vybrat a měnit ji podle svého pocitu, součástí kterého národa se sám považuje být.⁸⁴

Etnická skupina neboli etnikum označuje historicky zrozenou skupinu osob, jenž má společný původ, kulturu, mentalitu a tradice a jejíž příslušníky spojuje povědomí vzájemné soudržnosti a odlišnosti od jiných skupin, mající svůj vlastní název či jméno a zpravidla žijící na určitém území v početní menšině.⁸⁵ Pokud by nebyla ve skutkových podstatách chránících před rasovými útoky výslovně zmíněna i příslušnost k etnické skupině, domnívám se, že i tak by byla ochrana jejím příslušníkům poskytnuta s ohledem na definici uvedenou v Úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace. Příkladem etnických skupin na našem území jsou Romové či Vietnamci.

Náboženství je určitou církví prezentovaný výklad světa⁸⁶ a vyznáním je jak aktivní, tak pasivní vztah ke konkrétnímu náboženství podávanému určitou církví.⁸⁷ Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností v ustanovení § 2 uvádí, že vyznávání náboženství nesmí být důvodem k omezení ústavně zaručených práv občanů.

Politické přesvědčení souvisí se sdružovacím právem občanů a s jejich právem zakládat politické strany a hnutí. Trestním právem není poskytnuta ochrana každému politickému přesvědčení. Trestněprávní ochrana svobody sdružování je limitována ustanovením o účelu trestního zákona v § 1, ze kterého vyplývá základní výkladové pravidlo i pro posouzení poskytování zákonné ochrany tomu kterému politickému přesvědčení. Účelem trestního zákona dle citovaného ustanovení je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky a práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. Nelze než učinit obecný

⁸³ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 143.

⁸⁴ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 913.

⁸⁵ ŠÁMAL: *Trestní zákoník II...*, s. 3280.

⁸⁶ ŠÁMAL: *Trestní zákoník II...*, s. 3308.

⁸⁷ ŠÁMAL: *Trestní zákoník II...*, s. 3281.

závěr, že zákonné ochrany požívá jen takové politické přesvědčení, které není v rozporu se zájmy chráněnými trestním zákonem.⁸⁸

Ze slova „domněle“ plyne, že pro naplnění skutkové podstaty není rozhodné, zda předmět útoku (jednotlivec či skupina obyvatelů) skutečně náleží k takové národnosti, rase atd., jak se pachatel domnívá, proto není rozhodné, zda pohnutka, kterou je veden, je založena na skutečnosti. Pachatelé na takovou příslušnost často usuzují jen z důvodu odlišné barvy pleti.⁸⁹

Objektem tohoto trestného činu je zájem na klidném soužití lidí, které není narušováno nebezpečnými výhružkami a násilnými útoky a ochrana rovnosti lidí, jak je garantována v čl. 3 odst. 1 Listiny.

Objektivní stránkou je jednání spočívající v užití násilí proti skupině obyvatelů nebo proti jednotlivci nebo ve vyhrožování usmrcením, ublížením na zdraví a způsobením škody velkého rozsahu a také spolčení se či sročení směřující k takovým jednáním.

Násilím se zde rozumí útok na fyzickou integritu člověka, použití fyzické síly proti člověku a následkem nemusí být ublížení na zdraví nebo i útok na věc, například rozbití oken či rozkopání dveří. Výkladové pravidlo obsažené v § 119 TZ nelze použít, neboť to směřuje na případy, kdy násilí je prostředkem donucení.⁹⁰ Násilí ani vyhrožování tady nesměřují k dosažení žádného cíle, nesměřují k překonání odporu, nejsou nátlakem na vůli poškozeného, ale jsou samy o sobě účelem jednání. Pokud by taková výhružka byla prostředkem k vynucení chtěného chování, mohlo by se podle okolností případu jednat o trestný čin vydírání dle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. f) TZ.

Co se výhružky týče, konstantní judikatura stanovuje, že ta musí být způsobilá vzbudit u napadeného důvodnou obavu z její realizace a pro posouzení její vážnosti je podstatné kromě slovního obsahu i celkové chování obviněného a poškozeného v průběhu události, jejich fyzické vlastnosti a též jejich vzájemné vztahy.⁹¹

Problematické se mi jeví určení výše škody, jejímž způsobením je vyhrožováno, na nejméně 5 000 000 Kč. Dle mého názoru bude v praxi takový případ raritou a pochybuju nad reálnou aplikovatelností takto formulovaného znění.

Spolčení a sročení uvedené ve třetím odstavci je formou přípravy postavenou na roveň dokonanému trestnému činu a jedná se tak o jednu z výjimek z dekriminalizace přípravy.

⁸⁸ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. 11. 1998, sp. zn. 4 To 85/98

⁸⁹ ŠÁMAL: *Trestní zákoník II...*, s. 3277.

⁹⁰ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C. H. Beck, 2009, s. 486.

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1064/2006

Skutková podstata je potom naplněna již samotným srocním nebo spolčením, aniž by ještě muselo dojít k jednání popsanému v odstavci 2, jestliže spolčení či srocní k takovému jednání směřovalo.⁹² Spolčení je dohoda, třeba i konkludentní, dvou a více osob o spáchání konkrétního trestného činu v budoucnu a srocní je faktické sdružení alespoň tří osob pro účely spáchání konkrétně určeného trestného činu směřující k jeho okamžitému či bezprostřednímu spáchání.⁹³

Předmětem útoku je ve všech odstavcích skupina obyvatelů a v odst. 2 a odst. 3 písm. a) i jednotlivec. Skupinou se rozumí nejméně o tři osoby a musí být pro účely odst. 2 a 3 blíže charakterizována (na rozdíl od odst. 1) některým z uvedených spojujících prvků, musí být tedy určena skutečnou nebo domnělou rasou, příslušností k etnické skupině, národností, politickým přesvědčením, vyznáním nebo tím, že jsou její příslušníci skutečně nebo domněle bez vyznání (např. členové politické strany či církve apod.).⁹⁴ Z judikatury vyplývá, že na základě gramatického a logického výkladu není vyloučena aplikovatelnost ustanovení § 352 odst. 2 v případě, kdy pachatel je stejné rasy, vyznání atd. jako jednotlivec či skupina, vůči které směřuje jeho jednání. Takový útok může být prostředkem nátlaku na napadené osoby směřující k tomu, aby své smýšlení v určitých směrech změnily, respektive, aby byly vyřazeny z příslušné společenské skupiny, protože i takové útoky omezují svobody volby a narušují rovnost lidí.⁹⁵

Pachatelem může být každá fyzická osoba a navíc i osoby právnické.

Naplnění subjektivní stránky vyžaduje zavinění ve formě úmyslu a nenávistnou (rasovou) pohnutku. Tato pohnutka je také odlišujícím prvkem odst. 1 od odst. 2 a odst. 3 písm. a). Z toho plyne, že ochrana podle odst. 2 a odst. 3 písm. a) je poskytována jen a právě těmto uvedeným skupinovým zájmům. Tak brachiální útok na homosexuála kvůli jeho sexuální orientaci, pokud nedojde k poruše, například k ublížení na zdraví, bude za současného právního stavu posouzen jako přestupek proti občanskému soužití.⁹⁶

Pokud by převažujícím důvodem pachatelova jednání byla obecná tendence k násilí a i pokud by takové své jednání provázel rasistickými výroky, nebyl by naplněn znak skutkové podstaty záležející v nenávistné pohnutce a mohlo by se jednat podle dalších okolností o trestný čin výtržnictví.⁹⁷

⁹² JELÍNEK: *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 465.

⁹³ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 181.

⁹⁴ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 29.

⁹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 11. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97

⁹⁶ § 49 odst. 1 písm. e) zákona č. 200/1990, o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 1. 2007, sp. zn. Tdo 1426/2006

Co se týče souběhu s trestným činem (těžkého) ublížení na zdraví, ten je vyloučen a pokud k (těžkému) ublížení na zdraví z rasové pohnutky dojde, je třeba skutek pachatele posuzovat právě jako (těžké) ublížení na zdraví podle jeho kvalifikované skutkové podstaty.⁹⁸ Jestliže tedy pachatel přistoupí k realizaci výhrůžky, pak bude odpovídat za závažnější poruchový trestný čin v závislosti na způsobeném následku; dojde zde k faktické konzumpci. Výjimečně ovšem souběh možný bude, a to tehdy, pokud násilí směřovalo vůči skupině obyvatelů a ublíženo na zdraví bylo pouze některému z této skupiny.⁹⁹

Za chybně formulovaný považuju § 352 odst. 3 písm. b) TZ, který odkazuje pouze na první odstavce, nikoliv již na druhý, přestože odst. 3 písm. b) měl být přidán jako reakce na Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva, ovšem odkazuje pouze na první odstavce neobsahující rasový podtext.

Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob dle § 355 TZ

Zákon č. 140/1961 Sb. v původním znění kriminalizoval obdobný čin s názvem hanobení národa, rasy a přesvědčení. Nepostačovalo jenom veřejné hanobení, ale navíc se muselo jednat o hanobení „pohoršlivým způsobem“, což bylo novelou č. 557/91 Sb. odstraněno. Stejnou novelou jako u předchozího trestného činu bylo dekriminalizováno hanobení pro stoupenectví se socialistickým zřízením a nahrazeno termínem „pro jejich politické přesvědčení.“ Zákon č. 290/93 Sb. přidal druhý odstavce, který přísněji postihuje spáchání činu nejméně se dvěma osobami, zákonem č. 134/02 Sb. byl trestný čin přejmenován a rozšířen o znak „etnická skupina.“ Zákon č. 40/2009 Sb. mírně upravil předchozí znění a opět přidal slovo „domněle.“

Trestnost verbálních jednání není zcela bez odezvy, neboť dle některých názorů se jedná o nepřípustný zásah do ústavně zaručené svobody projevu. Při posuzování ústavnosti je nutno vycházet z článku 17 odst. 4 Listiny stanovujícího možnost omezení této svobody zákonem, pokud jde o omezení v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. Svoboda projevu tak není absolutní a lze ji za splnění ústavních podmínek zákonem omezit. Obdobnou možnost omezení svobody projevu obsahuje i článek 10 odst. 2 Evropské úmluvy, článek 17 Evropské úmluvy zakazuje zneužívání práv jí přiznaných a nakonec to potvrzuje i judikatura Evropského soudu pro lidská práva, když v mnohých

⁹⁸ Rozhodnutí č.11/1971 Sb. rozh. tr.

⁹⁹ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 177.

rozhodnutích dokládá možnost represe myšlenek jdoucích proti základním hodnotám demokratické společnosti.¹⁰⁰ K ústavnosti kriminalizace se vyjádřil Ústavní soud v kontextu se svobodou tisku, když konstatoval, že sice svoboda tisku je v demokratické společnosti nezastupitelná, současně však novinář musí nést odpovědnost za překročení etických a morálních norem svého povolání v zájmu zachování obecně uznávaných pravidel slušnosti a respektování zákonných práv jednotlivců.¹⁰¹

Skutkovou podstatu trestného činu podle § 355 odst. 1 TZ naplní ten, „kdo veřejně hanobí a) některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, nebo b) skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání,“ s trestní sazbou trestu odnětí svobody až na dva roky, a přísněji bude potrestán podle odst. 2 „spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a) nejméně se dvěma osobami, nebo b) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.“ V takovém případě hrozí trest odnětí svobody až tři roky.

Třídou se rozumí zpravidla typ sociální vrstvy obyvatelstva, sociálně vymezená skupina lidí mající obdobné společenské pozice s ohledem na vzdělání, životní styl, majetek či příjmy.¹⁰²

Co se objektu týče, odkazuji na § 352 odst. 2 TZ, který chrání v zásadě stejné hodnoty, avšak před útoky rozdílné povahy. Ochrana je opět poskytována jen z taxativně uvedených důvodů, a proto stejně jako v případě předchozího trestného činu, útoky motivované jinými předsudky nelze na základě tohoto ustanovení trestat.

Objektivní stránka spočívá ve veřejném hanobení některého národa, jazyka, rasy, etnické skupiny nebo ve veřejném hanobení skupiny osob z taxativně vymezených důvodů. Hanobení je hrubě urážlivý subjektivní projev, úmyslné snižování vážnosti, kterým může dojít ke hrubému znevážení, potupení nebo zesměšnění a může mít jakoukoliv podobu (ústně, písemně, kresbou či jinak). Urážlivost projevu, bez ohledu na odezvu veřejnosti, může vyplývat buď z jeho obsahu a způsobu vyslovení, nebo ze způsobu provedení či jiných okolností. Spadá sem i nadávka.¹⁰³ Nejedná se o hanobení, jestliže se jen konstatuje objektivně existující fakt, který může vyvolat negativní hodnocení, kupříkladu o jazyku, že je

¹⁰⁰ ČAPEK, Jan. Svoboda projevu a její trestněprávní limity ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Trestní právo*, 2010, č. 2, s. 21.

¹⁰¹ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2. 10. 2001, sp. zn. II. ÚS 435/01

¹⁰² ŠÁMAL: *Trestní zákoník II...*, s. 3308.

¹⁰³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 12. 2002, sp. zn. 7 Tdo 989/2002

primitivní, či o národu, že nemá demokratický základ.“¹⁰⁴ K hanobení musí dojít veřejně. Pojem veřejně definuje TZ v § 117: „Trestný čin je spáchán veřejně, jestliže je spáchán a) obsahem tiskoviny nebo rozšiřovaného spisu, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo b) před nejméně třemi osobami současně přítomnými.“

Pokud jde o spáchání činu s nejméně dvěma osobami, přichází v úvahu spolupachatelství či některá forma účastenství s výjimkou návodu a postačuje součinnost těchto dalších osob s pachatelem, aniž by o sobě tyto další osoby musely navzájem vědět, avšak pachatel, jemuž je tato zvlášť přitěžující okolnost přičítána, o součinnosti s nimi vědět musí.¹⁰⁵

Pachatelem může být kdokoliv, není vyžadován žádný speciální subjekt, i právnická osoba.

Subjektivní stránka vyžaduje úmysl a pohnutku spočívající v nenávisti nebo zášti směřující proti chráněným zájmům uvedeným v odstavci 1.

Podle stanoviska trestního kolegia NS ČR je tento trestný čin ve vztahu subsidiarity k trestným činům dle ustanovení § 403 a § 404 TZ a mohlo by se o jeho spáchání jednat v situaci, kdy by pachatel podporoval hnutí či projevoval sympatie k němu, ač by takové hnutí již neexistovalo, protože pro účely § 403 a § 404 TZ hnutí musí existovat v době jednání pachatele.¹⁰⁶ Tedy například veřejným hanobením Židů bez souvislosti s konkrétním antisemitistickým hnutím by mohla být naplněna skutková podstata tohoto trestného činu.

Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 TZ

Zákon č. 140/1961 Sb. původně takový skutek nekriminalizoval, až novelou č. 557/1991 Sb. byl začleněn do jeho páté hlavy § 198a nazvaný „podněcování k národnostní a rasové nenávisti“ spočívající ve veřejném podněcování k nenávisti vůči některému národu nebo rase či k omezování práv a svobod jejich příslušníků. Novelou č. 405/2000 Sb. bylo ustanovení doplněno o náboženskou a třídní nenávist a nenávist vůči jiným skupinám osob a touto změnou došlo též k úpravě názvu trestného činu do současné podoby. Zákonem č. 134/2002 Sb. byl doplněn pojem „etnická skupina“ a přidán třetí odstavec se zvlášť přitěžujícími okolnostmi.

¹⁰⁴ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., PÚRY, F., RIZMAN, S., TERYNGEL, J. *Trestní právo hmotné – II. zvláštní část*. 3. vydání, Praha: Codex, 1997, s. 118.

¹⁰⁵ Rozhodnutí č. 25/1968 Sb. rozh. tr.

¹⁰⁶ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. Tpjn 302/2005

Skutkovou podstatu § 356 odst. 1 TZ naplní ten, „kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků,“ za což hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta. Dle odst. 2 spolčení či sročení se k činu uvedenému v prvním odstavci je trestáno stejně, a kvalifikovaná skutková podstata v odstavci třetím s trestní sazbou trestu odnětí svobody šest měsíců až tři léta zakládá přísnější trestnost pachatele, pokud „a) spáchá čin uvedený v odst. 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo b) účastní-li se aktivně takovým činem činnosti skupiny, organizace nebo sdružení, které hlásá diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou, třídní, náboženskou nebo jinou nenávist.“

Ke kolizi s právem na svobodu projevu viz výklad u předchozího trestného činu.

Objektem je opět ochrana rovnosti lidí bez rozdílu před útoky směřujícími ke vzbuzení nenávisti k určitým skupinám lidí nebo k omezení jejich práv.

Objektivní stránka spočívá ve veřejném podněcování k nenávisti k uvedeným skupinám lidí nebo ve veřejném podněcování k omezování práv a svobod příslušníků těchto skupin.

Ochrana před tímto kriminálním jednáním je poskytována na rozdíl od dvou předchozích trestných činů i tzv. jiným skupinám osob. Jedná se o skupinu alespoň tří osob, která nemusí být konkrétně určena, nemusí být ani na místě pachatelova jednání přítomna, skupina však musí mít určitý sjednocující prvek spojující její příslušníky (může se jednat o důchodce či příslušníky některého povolání). Právní ochrana ovšem nebude poskytnuta takovým třídám či skupinám, jejichž činnost byla exekutivou státu zakázána.¹⁰⁷ Z toho možno dovodit, že veřejné podněcování k nenávisti vůči kupříkladu rasisticky zaměřenému sdružení by nebylo trestné.

Podněcování je projev, kterým pachatel hodlá vzbudit u jiných osob nenávist k některému národu, rase atd., anebo zamýšlí vyvolat jednání jiných osob směřující k omezování práv a svobod příslušníků takových skupin. Na formě projevu nezáleží. Trestný čin je dokonán již samotným projevem, jehož obsahem je veřejné podněcování a k vyvolání nenávisti tedy nemusí dojít, protože spadá do skupiny deliktů ohrožujících a proto postačí ohrožení zájmů tímto ustanovením chráněných. Pokud bych měla srovnat podněcování a návod, podněcování je pojmem širším, neboť podněcování, mimo jednání směřující vůči

¹⁰⁷ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 173.

individuálně či druhově určeným osobám, může být adresováno navíc i neurčitému okruhu a počtu osob.¹⁰⁸

Co se týče „aktivní účasti“ pro naplnění zvlášť přitěžující okolnosti, nelze pod ni zařadit pouhé placení členských příspěvků či poskytování darů¹⁰⁹, ale musí jít o aktivní zapojení se do činnosti takové skupiny, organizace nebo sdružení ve smyslu plnění určitých úkolů, prací či služeb.¹¹⁰ Herczeg uvádí jako příklad činnost extremistické hudební skupiny, kdy aktivní účastí bude činnost manažera či hudebníka, naopak za aktivní účast nelze považovat samotnou přítomnost posluchačů na koncertě.¹¹¹

Pachatelem může být každá fyzická osoba i právnické osoby.

Z hlediska subjektivní stránky je vyžadováno úmyslné zavinění a rasová pohnutka.

Tento trestný čin může být obsažen v trestném činu založení, podpory a propagace hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka podle § 403 TZ či v trestném činu záležejícím v projevu sympatií k takovému hnutí podle § 404 TZ, a pokud by tomu tak v konkrétním případě bylo, byl by trestný čin podle § 356 TZ zpravidla fakticky konzumován a jednočinný souběh by byl vyloučen.¹¹²

Nejvyšší soud ČR neshledal naplnění této skutkové podstaty, konkrétně znak veřejnosti, v případě ústního pokynu majitele baru, který přikázal svým dvěma zaměstnancům, aby nevpuštěli dovnitř osoby romské národnosti. Takové jednání naplňuje jen znaky návodu a mohlo by být posouzeno jako účastenství.¹¹³

6.1.2 Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy

Skutkové podstaty v této hlavě jsou ve většině případů důsledkem provedení závazků vyplývajících pro ČR z mezinárodních smluv.¹¹⁴ Najdeme zde jak trestné činy, které jsou zvlášť závažnými zločiny již v základní skutkové podstatě, což se týká genocidia, útoku proti lidskosti, apartheidu a diskriminace skupiny lidí a perzekuce obyvatelstva, kdežto trestné činy založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia jsou ve svých základních skutkových podstatách pouhými přečiny. Zařazení těchto trestných činů až do třinácté hlavy nijak nezpochybňuje

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 12. 2002, sp. zn. 6 Tdo 524/2002

¹⁰⁹ To by mohlo případně naplnit skutkovou podstatu trestného činu podle § 403 TZ

¹¹⁰ ŠÁMAL: *Trestní zákoník II...*, s. 3022.

¹¹¹ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 48.

¹¹² JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 860.

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 12. 2002, sp. zn. 6 Tdo 524/2002

¹¹⁴ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 909.

jejich závažnost, důvodem takové systematiky je onen zvláštní, mezinárodní, charakter. Jejich druhovým objektem je zájem společnosti na zachovávání základních lidských atributů, tedy žití v klidu a míru.¹¹⁵

První definici zločinů proti lidskosti nalezneme v čl. 6 písm. b) Statutu mezinárodního vojenského soudního dvora, který je součástí Dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy.¹¹⁶ Definice byla později článkem 1 písm. b) Úmluvy o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti¹¹⁷ rozšířena a zní jako „...vražda, vyhlazování, zotročování, deportace nebo jiné nelidské činy spáchané proti jakémukoliv civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války, nebo pronásledování z příčin politických, rasových či náboženských při provádění kteréhokoliv zločinu spadajícího pod pravomoc Soudního dvora nebo ve spojení s takovým zločinem, bez ohledu na to, zda bylo porušeno místní právo země, kde zločiny byly spáchány,“ a po rozšíření se zločinem proti lidskosti dále rozumí i „vyhnání obyvatelstva z půdy, kterou má v držbě, způsobené ozbrojeným útokem nebo okupací, nelidské činy, které jsou důsledkem politiky apartheidu, a zločin genocidia, jak je definován v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948, a to i v případě, že tyto činy nejsou porušením vnitřního práva země, v níž byly spáchány.“ Články 7 a 8 Statutu poprvé prolomily princip, podle něhož doposud byly subjektem mezinárodního práva pouze státy a stal se jím i jednotlivec.¹¹⁸

Podle statistik Ministerstva vnitra ČR jsou nejčastěji páchanými trestnými činy s rasovým podtextem trestné činy dle § 403 (založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka), § 404 (projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačování práv a svobod člověka) a § 405 TZ (popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia).

Genocidium dle § 400 TZ

Trestný čin genocidia podle § 400 odst. 1 TZ spáchá ten, „kdo v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou, třídní nebo jinou podobnou skupinu lidí a) uvede příslušníky takové skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit jejich úplné nebo částečné fyzické zničení, b) provede opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí, c) násilně převádí děti z jedné takové

¹¹⁵ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 910.

¹¹⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 164/1947 Sb., o Dohodě o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy

¹¹⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 53/1974 Sb., o Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti

¹¹⁸ TERNON, Yves. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997, s. 26.

skupiny do druhé, nebo d) způsobí příslušníkovi takové skupiny těžkou újmu na zdraví nebo smrt,“ a podle odst. 2 ten, „kdo k činu uvedenému v odstavci 1 veřejně podněcuje.“

Ustanovení § 400 primárně chrání právo příslušníků uvedených skupin na existenci v lidské společnosti a sekundárním objektem je právo na život a rozvoj osobnosti příslušníků těchto skupin. Pokud srovnáme definici genocidia podle Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia, zjistíme, že rozsah této definice je v českém trestním právu rozšířen o ochranu třídní nebo jiné podobné skupiny lidí¹¹⁹ a na toto doplnění se nevztahuje zvláštní režim mezinárodního práva.¹²⁰ Do „jiné podobné skupiny lidí“ lze zařadit skupiny odlišené pohlavím či sexuální orientací.¹²¹

Objektivní stránka záleží v jednáních, které jsou schopné úplně nebo částečně vyhladit některou vypočtenou skupinu lidí.

Pachatelem může být každá fyzická osoba a bude odpovídat i v případě, pokud jednala v souladu s vnitrostátním právem, je-li toto právo v rozporu s právem mezinárodním. Pachatel nemůže být osoba právnická.

Z hlediska subjektivní stránky se musí jednat o úmyslné zavinění a navíc se zde objevuje i cíl pachatelova jednání jako fakultativní znak subjektivní stránky trestného činu, protože subjekt musí jednat s úmyslem zničit úplně či částečně dotčenou skupinu lidí. Tedy co se týče zavinění, je možné jen ve formě úmyslu přímého, jak je příznačné pro skutkové podstaty obsahující záměr jednání.

Útok proti lidskosti dle § 401 odst. 1 písm. e) TZ

Tento trestný čin zcela nově zavedl trestní zákoník z roku 2009, který byl dle důvodové zprávy konstruován tak, aby vyhovoval Statutu Mezinárodního vojenského soudního dvora, Statutu Mezinárodního trestního soudu, Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu. Právě znak „útok proti civilnímu obyvatelstvu“ odlišuje zločiny proti lidskosti od obecných trestných činů podle vnitrostátního práva.¹²²

„Kdo se v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu dopustí perzekuce skupiny obyvatelstva na politickém, rasovém, národnostním,

¹¹⁹ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 503.

¹²⁰ REPÍK, B. *Problémy implementace Statutu mezinárodního trestního soudu do trestního práva České republiky*, in *Problémy Implementace Statutu mezinárodního trestního soudu do trestního práva České republiky*. Sborník. C.H. Beck, Praha 2004, str. 37, citováno dle JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 3. vydání Praha: Leges, 2013, s. 912.

¹²¹ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 184.

¹²² JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 915.

etnickém, kulturním nebo náboženském základě, z důvodu pohlaví nebo z jiného podobného důvodu,“ naplní uvedenou skutkovou podstatu.

Objektem je právo národů, národnostních, etnických, rasových, náboženských či jiných skupin na existenci a svobodný rozvoj ve společnosti a zároveň právo na život a respektování osobnosti příslušníků takových skupin.¹²³ Předmětem útoku je civilní obyvatelstvo.

Objektivní stránka spočívá v perzekuci obyvatelstva v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu.

Pachatelem můžou být pouze fyzické osoby.

Subjektivní stránka vyžaduje úmysl.

Apartheid a diskriminace skupiny lidí dle § 402 TZ

Kriminalizace jednání popsaných ve skutkové podstatě je provedením mezinárodních závazků vyplývajících z Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu a Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace.

Uvedený trestný čin spáchá podle odst. 1 ten, „kdo uplatňuje apartheid nebo rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou nebo třídní segregaci nebo jinou podobnou diskriminaci skupiny lidí.“

Apartheid označuje politiku rasové či jiné skupinové segregace v rámci institucionalizovaného režimu a systematického útlaku a nadvlády jedné rasové či obdobné skupiny nad jinou. Segregace představuje stav, kdy dochází k oddělování různých skupin lidí a vyloučení některých skupin z veřejného života.¹²⁴

Objektem je život, zdraví, důstojnost a rovnoprávnost obyvatel, tedy zákaz diskriminace a garance principu rovnosti jak je stanovena v článku 3 odst. 1 LZPS a právo obyvatelstva na pobyt na vlastním území.¹²⁵

Objektivní stránka zahrnuje vypočtené formy jednání spočívající v uplatňování apartheidu nebo rasové, etnické, národnostní, náboženské nebo třídní segregaci nebo v jiné podobné diskriminaci skupiny lidí. Důvody diskriminace jsou vypočteny demonstrativně.

Pachatelem může být každá fyzická osoba.

Subjektivní stránka vyžaduje formu úmyslu.

¹²³ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 187.

¹²⁴ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 562 – 563.

¹²⁵ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 916.

Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka dle § 403 TZ

V trestním zákoně z roku 1961 byl obsažen již v jeho novelizovaném znění trestný čin podpora a propagace fašismu a podobného hnutí a také bylo kriminalizováno veřejné projevy sympatií k takovému hnutí. Novelou č. 557/91 Sb. byl trestný čin přejmenován jako „podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů“ a ve skutkové podstatě byly kazuisticky uvedeny dva příklady takových hnutí, a sice fašismus a komunismus, což bylo novelou č. 93/92 Sb. odstraněno. Zákonem č. 405/2000 Sb. došlo k zařazení znaku „vůči jiné skupině osob“ a trestní zákoník z roku 2009 zavedl navíc i trestnost založení takto definovaného hnutí. K nutnosti postihu všech forem projevů rozšiřujících, podporujících, podněcujících či ospravedlňujících nenávist založenou na intoleranci se vyjádřil i Evropský soud pro lidská práva, protože tolerance a respekt k rovné důstojnosti všech lidských bytostí je základem demokratické pluralitní společnosti.¹²⁶

Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku uvádí k § 403, § 404 a § 405, že zařazení těchto skutkových podstat je odůvodněno historickou negativní zkušeností, když každé hnutí směřující k potlačení práv a svobod občanů nebo hlásající národnostní, rasovou, třídní nebo náboženskou zášť může po uchopení moci vyústit v režim, ve kterém dochází ke zločinům proti lidskosti, a proto je třeba tato jednání kriminalizovat.

Trestného činu podle § 403 odst. 1 TZ se dopustí ten, „kdo založí, podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, nebo hlásá rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob,“ a přísněji bude potrestán dle odst. 2 „a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným podobně účinným způsobem, b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, c) spáchá-li takový čin jako voják, nebo d) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.“

Objektem jsou základní lidská práva a svobody, rovnoprávnost všech lidí bez ohledu na rasu, národnost, náboženskou, etnickou či sociální příslušnost a bez ohledu na jejich původ.

Objektivní stránku pachatel naplní jednáním, kterým založí, podporuje či propaguje takového hnutí.

¹²⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 3. 1996 ve věci Goodwin proti Spojenému Království

Založením hnutí byla jak formální registrace hnutí podle zákona č. 424/1991 Sb, o sdružování v politických stranách a hnutích, či založení spolku podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, tak i založení neformální, třeba prostřednictvím internetu.¹²⁷

Podpora může být uskutečňována jak formou materiální, jako poskytování finančních prostředků nebo prostor pro činnost hnutí, či formou morální, což může být pomoc při shánění nových příznivců.¹²⁸

Propagací hnutí je jednání, kterým pachatel usiluje o uvádění hnutí ve známost a šíření jeho ideologie. Na rozdíl od projevu sympatií k takovému hnutí postihovanému dle § 404 TZ, který je k § 403 ve vztahu subsidiarity, zde musí mít pachatel úmysl svým jednáním ovlivnit další osoby¹²⁹, avšak k samotnému ovlivnění pro dokonání činu již dojít nemusí. Propagovat hnutí či projevovat sympatie k němu ve smyslu § 404 TZ lze činit též formou symboliky a je známo, že extremisté si pro obecně známé symboly (klasicky hákový kříž) hledají symboly zástupné, což komplikuje situaci orgánům činným v trestním řízení při prokazování úmyslu pachatele. Obtíže při prokazování úmyslu mohou zákonodárce vést k zavádění kazuistických skutkových podstat.

Za hnutí pro účely tohoto ustanovení se považuje skupina osob, která je alespoň částečně organizovaná a není podstatné, zda je formálně registrovaná, směřující k potlačování práv a svobod člověka nebo proklamující národnostní, rasovou, etnickou, náboženskou či třídní zášť. Pro naplnění skutkové podstaty je nutné, aby hnutí existovalo v době, kdy jej pachatel podporoval či propagoval, byť v modifikované podobě¹³⁰, což ostatně vyplývá i z jazykového výkladu ustanovení, ve kterém je výslovně uvedeno slovo „směřuje“ v přítomném čase. Je tak třeba odlišovat propagaci existujícího neonacistického hnutí od dnes již zaniklého, hitlerovského nacismu.¹³¹ To ale neznamená, že by musela být v konkrétním případě v trestním řízení prokazována organizační struktura hnutí, jeho členové a vedoucí představitelé. To by bylo nad rámec znaků skutkové podstaty, proto postačí konkretizace hnutí v hrubých rysech, především z hlediska jeho nenávistného směřování¹³² a jeho názvu.¹³³ Pokud by takové hnutí v době jeho propagace neexistovalo, mohlo by se dle dalších okolností případu jednat o pokus tohoto trestného činu či trestné činy dle § 355, § 356 nebo § 404

¹²⁷ ŠÁMAL: *Trestní zákoník II...*, s. 3500.

¹²⁸ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 192.

¹²⁹ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 192.

¹³⁰ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. Tpjn 302/2005

¹³¹ ŠÁMAL: *Trestní zákoník II...*, s. 3499.

¹³² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. 6 Tdo1122/2011-35

¹³³ ČERNÝ, Petr. Projevování sympatií k hnutím dle § 260 trestního zákona. *Trestní právo*, 2007, č. 9, s. 20.

TZ.¹³⁴ Za takové hnutí lze jistě považovat různá neonacistická hnutí, ovšem u hnutí, které se vztahuje ke komunismu, je třeba být obezřetnější, protože ne každé musí směřovat k potlačování lidských práv a základních svobod, protože komunismus jako ideologie na rozdíl od nacismu vycházel ze své podstaty z humanistických myšlenek, což ale samozřejmě neplatí pro pojetí komunismu jako totalitního režimu.¹³⁵

Záští se dle nálezu Ústavního soudu rozumí zesílená nenávisť.¹³⁶

Tuto skutkovou podstatu tedy nelze naplnit propagací nějaké ideologie, kupříkladu antisemitismu či rasismu, protože se nejedná o hnutí, jak je vyžadováno pro naplnění objektivní stránky.¹³⁷

Výraz „potlačení“ značí úplné či podstatné zrušení základních práv a svobod člověka.¹³⁸ Jde o intenzivní zásah do základních lidských práv a svobod, o porušení zákazu diskriminace.¹³⁹

Subjekt je obecný, pachatelem může být jakákoliv fyzická osoba. Za nedostatek současné právní úpravy shledávám okolnost, že pachatelem nemůže být osoba právnická, přitom u navazujících verbálních trestných činů podle § 404 a § 405 TZ jim být může. De lege ferenda bych doporučila do výčtu trestných činů, které může spáchat právnická osoba, zařadit i tento trestný čin.

Subjektivní stránka spočívá v úmyslu. Nestačí pouhý projev sympatií, který je postihován podle následujícího ustanovení, ale pachatel musí svým jednáním mít úmysl ovlivnit další osoby. Postačí úmysl nepřímý, pachatel musí alespoň vědět, že jeho jednání může vést k podpoře či propagaci takového hnutí, a je s možností takového následku srozuměn.

K trestným činům podle § 355 a § 356 TZ jsou trestné činy dle § 403 a § 404 TZ ve vztahu speciality, jednočinný souběh je vyloučen.¹⁴⁰

Za propagaci hnutí je zapotřebí považovat mimo jiné i činnost spočívající ve veřejném vystavování předmětů s nacistickou symbolikou a jejich nabízení za účelem výměny či prodeje, jak vyplývá z judikatury.¹⁴¹ V citovaném usnesení se jednalo o případ, kdy obvinění na burzách prodával a za tímto účelem veřejně vystavoval repliky i originály různých nášivek,

¹³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 5 Tdo 262/2007

¹³⁵ HERCZEG, Jiří. Svoboda projevu, rudá hvězda na klopě a role symbolů v trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2008, č. 11, s. 321.

¹³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 9. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 5/92

¹³⁷ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. Tpjn 302/2005

¹³⁸ JELÍNEK: *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 506.

¹³⁹ ŠÁMAL: *Trestní zákoník II...*, s. 3500.

¹⁴⁰ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 913.

¹⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 9. 2002, sp. zn. 3 Tdo 651/2002

vojenských odznaků, výstrojních součástí a dalších militarií zločinecké organizace SS a Hitlerjugend, přičemž si byl vědom, že se jedná o předměty užívané během druhé světové války organizacemi, jejichž činnost byla zaměřena k potlačování práv lidí z důvodu jejich rasy, náboženství či národnosti.

V jiném případě obviněný též prodával a vyměňoval předměty s nacistickými symboly z období tzv. Třetí říše, avšak nevystavoval je veřejně, měl je naopak schované pod pultem a k prodeji je nabízel pouze jemu známým sběratelům, o kterých neměl důvod se domnívat, že jsou členy některých extremistických, neonacistických hnutí. Nejvyšší soud ČR naplnění této skutkové podstaty neshledal, protože obviněný se snažil zamezit tomu, aby nevyvolal pozornost u širší veřejnosti účastníci se burzy, navíc obviněný se věnoval sbírce i jiných historických předmětů a výroba a prodej takových předmětů patřila k jeho podnikatelské činnosti, které dodával také filmovým a televizním společnostem. NSS neshledal naplnění subjektivní stránky.¹⁴²

V další kauze se Nejvyšší soud ČR zabýval posuzováním obsahu slov, jimiž pachatelka propagovala hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka.¹⁴³ Jednalo se o projev obviněné v rámci ohlášené demonstrace Dělnické strany a Svobodné mládeže (obě uvedené organizace lze označit za neonacistické), ve kterém mimo jiné uvedla: „Ve vašich očích vidím odhodlání, odhodlání bojovat za naši Evropu do poslední kapky krve, a proto už není jen prázdnou frází „Evropo povstaň“, protože teď my a naše Evropa povstáváme jako Fénix z popela za společnou budoucnost, za společnou Evropu. Odpor!“ Ze znaleckého posuzování vyplynulo, že fráze „Evropo povstaň“ a „Odpor!“ jsou slova převzatá z německé neonacistické scény odvozené od nacistické skladby a jsou hojně užívány. Ne každý, kdo pronese tyto výroky, vyjadřuje sounáležitost s neonacismem, avšak vždy je nutné přihlídnout ke kontextu celé demonstrace, na níž pachatelka prezentovala svůj projev a zároveň k tomu, že obviněná se hlásila k organizaci Resistence unity, o níž je známo, že shromažďuje ženské představitelky neonacismu. Z kontextu celého takového projevu je zřejmé, že obviněná svými výroky podporovala české neonacistické hnutí, jde o zjevné přihlášení se k němu a jeho propagaci.

Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka dle § 404 TZ

Skutkovou podstatu naplní ten, „kdo veřejně projevuje sympatie k hnutí uvedenému v § 403 odst. 1.“

¹⁴² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 5 Tdo 262/2007

¹⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 10. 2012, sp. zn. 7 Tdo 784/2012-84

Objekt je totožný jako u předchozího trestného činu.

Objektivní stránka spočívá ve veřejném projevu sympatií k uvedeným hnutím a projevem sympatií je míněno vyjádření kladného vztahu nebo obdivu k takovému hnutí, ale na rozdíl od předchozího trestného činu bez úmyslu získávat další stoupence pro hnutí či jinak posilovat jeho postavení. Jednání tedy nemusí spočívat ve snaze ovlivňovat další osoby¹⁴⁴, ani nemusí mít pachatel s takovým hnutím nic společného.

Projevovat sympatie je možno i nošením různých nášivek, oděvů s potisky příznačnými pro taková hnutí, nošením odznaků či vyslovováním hesel, klasicky užívání hákového kříže a hajlování, a je tak třeba hledat souvislost, zda tyto symboly užívá některé hnutí ve smyslu ustanovení § 403 TZ.

K pojmu „veřejně“ se vyjádřil Městský soud v Praze v tom smyslu, že vytetování hákových křížů na těle (konkrétně na rukou odsouzeného) je možno posuzovat za projev sympatií k neonacistickému hnutí a v jejich ukazování, kdy odsouzený tyto části těla měl odhalen v přítomnosti nejméně tří osob, je naplněn znak veřejnosti.¹⁴⁵ Ale v případě, kdy pachatel projevuje sympatie jen v přítomnosti osob, které jednají stejně jako on, znak veřejnosti splněn nebude.

Pachatelem můžou být fyzické i právnické osoby, jde o obecný subjekt.

Z hlediska subjektivní stránky je třeba úmyslného zavinění. Pachatel musí vědět, že svým jednáním projevuje sympatie k takovému hnutí. Nikoliv každé užití symbolů typických pro taková hnutí je trestné. Beztrestným bude mimo jiné v případě, pokud je jeho účelem šíření vědy, vzdělání či kultury.

Praxe orgánů činných v trestním řízení, které mnohdy automaticky ztotožňují použití nacistických symbolů s propagací nacismu, není vždy na místě, neboť často by přesnější právní kvalifikací bylo takové jednání posoudit jen jako trestný čin výtržnictví podle § 358 TZ, protože úmysl pachatele v takovém případě může směřovat právě pouze k hrubé neslušnosti či výtržnosti.¹⁴⁶

Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia dle § 405 TZ

Tento trestný čin byl do českého právního řádu zakotven novelou trestního zákona č. 405/2000 Sb. Účelem zavedení trestnosti byla v evropských zemích zejména možnost postihu tzv. osvětimské lži, tedy popírání či bagatelizování holocaustu páchaného během druhé

¹⁴⁴ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 111.

¹⁴⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. srpna 2011, sp. zn. 7 To 269/2011

¹⁴⁶ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 111 – 113.

světové války nacistickým Německem a též možnost sankcionovat popírání či bagatelizování komunistických zločinů.

Jak ale uvádí Michal Bartoň, schvalování či snaha ospravedlnit genocidium nebo obdobné zločiny je projevem názoru, tedy hodnotového soudu, nikoli skutkovým tvrzením, a tam, kde jde o subjektivní názory, měla by být ústavní ochrana svobody projevu vyšší než při konstatování nepravdivých tvrzení. V diskuzích o těchto zločinech se totiž mohou objevovat jak tvrzení zjevně nepravdivá, jako popírání holocaustu samotné, tak názory na přesné počty obětí, které není možné empiricky ověřit. Do takové diskuze vstupuje veřejná moc, která od určité hranice může názor kvalifikovat jako trestný čin a následným problémem je nežádoucí preventivní efekt, totiž odrazování od vstupu do diskuze. Je nepochybné, že takové revizionistické projevy jsou zavrženíhodné, ovšem je otázkou, zda je právní represe správnou cestou v boji s takovými názory. Na straně jedné je naivní domnívat se, že „popírači“ se nechají přesvědčit o své hlouposti, stejně tak je ale naivní představa, že se většinová společnost nechá jejich názory ovlivnit. Vzhledem k tomu by aplikační praxe měla zaujímat restriktivní výklad, především co se hodnotových soudů týče.¹⁴⁷

„Kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické, komunistické nebo jiné genocidium nebo jiné zločiny nacistů a komunistů proti lidskosti,“ naplní skutkovou podstatu trestného činu podle § 405 TZ.

Objekt trestného činu je stejný jako u trestných činů dle § 403 a § 404 TZ, zpochybňování památky zavražděných může být vnímáno jako urážka lidské důstojnosti přeživších.¹⁴⁸

Objektivní stránka záleží alternativně ve veřejném popírání těchto zločinů, což znamená tvrzení, že k uvedeným činům vůbec nedošlo, ve veřejném zpochybňování jako relativizování jejich závažnosti neboli zlehčování těchto činů, v jejich veřejném schvalování jako vyjadřování souhlasu s nimi či v jejich ospravedlňování ve smyslu obhajování.¹⁴⁹ Popírání ve významu tohoto ustanovení může být pouze nesporný historický fakt, o jehož skutečnosti není pochyb. Pokud jsou některé události vědecky sporné, nemůže potom ani jejich popírání být kriminalizováno ve smyslu tohoto ustanovení. Za nesporný historický fakt lze bez dalšího považovat nacistický holocaust, a to na základě prokázaných výsledků Norimberského procesu.¹⁵⁰ Trestný čin může být spáchán i užitím různých citátů či citováním

¹⁴⁷ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 216 – 218.

¹⁴⁸ ČERNÝ, Petr. Popírání holocaustu v právních souvislostech. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, s. 186.

¹⁴⁹ JELÍNEK: *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 507.

¹⁵⁰ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 123 – 124.

cizích názorů, jestliže je zřejmé, že pachatel vyjadřuje s tímto názorem souhlas.¹⁵¹ Pro všechny možné formy jednání platí, že se popírání musí týkat genocidia či jiného zločinu nacistů nebo komunistů proti lidskosti. Vždy musí jít o aktivní činnost a tuto skutkovou podstatu nelze naplnit třeba jen pouhým posloucháním projevu, byť by se odehrál na uzavřené akci extrémistů, ani potleskem, ten by mohl být posouzen jako projev sympatií ve smyslu ustanovení § 404 TZ.¹⁵²

Pachatelem může být každá fyzická osoba i osoby právnické.

Pro naplnění subjektivní stránky je vyžadováno úmyslné zavinění a vzhledem k tomu, že popírat lze pouze nesporný historický fakt, pachatel musí vědět nebo být alespoň srozuměn s tím, že jeho výroky jsou nepravdivé. Pouhým popíráním z nevědomosti tuto skutkovou podstatu není možné naplnit.¹⁵³

„Popírači“ se metodou překrucování faktů a znevažováním výpovědí přeživších snaží holocaust posunout do roviny mýtu. Jednotlivým prvkem těchto konspiračních teorií jsou premisy, že holocaust si vymysleli sami Židé v úmyslu získání finanční i politické podpory pro vybudování židovského státu, k čemuž mělo dopomoci získání peněžního odškodnění od Německa; že Židé ovládají světová média, drží v rukou světové finance a tím se pokoušejí o ovládnutí celého světa; též snaha o očištění nacistického Německa a pokusů o znovuvzkříšení nacismu či fašismu; to, že plánem Třetí říše nikdy nebylo vyhlazení Židů, ale jenom jejich vystěhování a ti, kteří byli zabiti, byli zabiti Sověty nebo se jednalo o špiony a sabotéry.¹⁵⁴ „Popírači“ sami sebe označují za revizionisty, kterým jde o odhalení pravdy, ale jedná se zpravidla o rasisty a antisemity.

Perzekuce obyvatelstva dle § 413 odst. 1 TZ

Trestný čin byl zaveden novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb. a trestní zákoník z roku 2009 přidal další pohnutky.

„Kdo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu uplatňuje apartheid nebo páchá jiné nelidské činy vyplývající z rasové, etnické, národnostní, náboženské, třídní nebo jiné podobné diskriminace nebo terorizuje civilní obyvatelstvo násilím nebo hrozbou jeho užití,“ spáchá trestný čin podle § 413 TZ.

¹⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. III. ÚS 73/02

¹⁵² ČERNÝ, Petr. Projevování sympatií k hnutím dle § 260 trestního zákona. *Trestní právo*, 2007, č. 9, s. 21.

¹⁵³ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 125.

¹⁵⁴ ČERNÝ, Petr. *Popírání holocaustu v právních souvislostech*. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, s. 185 – 187.

Objektem je život, zdraví důstojnost a rovnoprávnost civilního obyvatelstva a dalších osob nezainteresovaných na válečných operacích.¹⁵⁵

Objektivní stránka spočívá v uplatňování apartheidu či v páchání jiných nelidských činů z uvedených diskriminačních důvodů.

Pachatelem může být každá fyzická osoba.

Subjektivní stránka vyžaduje úmysl.

6.2 Rasový motiv trestných činů jako okolnost zvlášť přitěžující

Jestliže srovnáme všechny níže uváděné kvalifikované skutkové podstaty obsahující rasový motiv, zjistíme, že jsou ve všech z nich totožně uvedeny útoky ze stejných pohnutek, tedy kvůli skutečné nebo domnělé rase, příslušnosti k etnické skupině, národnosti, politickému přesvědčení, vyznání nebo proto, že je oběť skutečně nebo domněle bez vyznání.

Tyto kvalifikované skutkové podstaty obsahují znaky činů pro společnost škodlivějších, než jsou činy uvedené v základních skutkových podstatách.¹⁵⁶

Vražda dle § 140 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. g) TZ

Rasový motiv byl do trestného činu vraždy zařazen zákonem č. 152/1995 Sb., který novelizoval zákon č. 140/1961 Sb., jež ve své původní podobě rasově motivovanou vraždou neobsahoval, a jestliže byla spáchána vražda s rasovým podtextem, bylo možno ji stíhat jako vraždu spáchanou z jiné zavrženíhodné pohnutky.¹⁵⁷

Těžké ublížení na zdraví dle § 145 odst. 1, odst. 2 písm. f) TZ a Ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1, odst. 2 písm. e) TZ

Rasový motiv jako okolnost zvlášť přitěžující obsahoval již zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení dle § 149 odst. 1, odst. 2 písm. c) TZ

Trestný čin mučení a jiné nelidské a kruté zacházení byl zařazen do trestního zákona z roku 1961 novelou č. 290/1993 Sb. mezi trestné činy proti lidskosti. Zákon č. 40/2009 Sb. přidal rasovou pohnutku a přesunul jej do hlavy první zvláštní části, tedy mezi trestné činy proti životu a zdraví.

Ustanovení § 149 TZ je provedením mezinárodního závazku vyplývajícího z Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

¹⁵⁵ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva...* s. 580.

¹⁵⁶ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* Praha: C. H. Beck, 2009, s. 173.

¹⁵⁷ ZELENKA, Petr. Trestný čin vraždy ve světle novel z roku 1990 – 1995. *Trestní právo.* 1998, č. 5, s. 6 – 8.

Pachatel může být stíhán podle zákonů ČR bez ohledu na místo spáchání činu a nezávisle na jeho státní příslušnosti, jak vyplývá ze zásady univerzality uvedené v ustanovení § 7 TZ. Na trestné činy zde vypočtené se vztahuje trestní zákoník ČR bez ohledu na to, zda jsou trestné podle právního řádu státu, kde k jejich spáchání došlo.¹⁵⁸

Zbavení osobní svobody dle § 170 odst. 1, odst. 2 písm. b) TZ, omezování osobní svobody dle § 171 odst. 1, odst. 3 písm. b) TZ, zavlčení dle § 172 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. b) TZ

U těchto tří trestných činů byl rasový motiv jako kvalifikační okolnost zakotven až trestním zákoníkem z roku 2009.

Vydrání dle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. f) TZ

Nenávistná pohnutka byla přidána novelou trestního zákona z roku 1961 č. 91/1994 Sb.

Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí dle § 183 odst. 1, odst. 3 písm. b) TZ

Tento trestný čin trestní zákon z roku 1961 vůbec neupravoval a jedná se tedy o novinku zavedenou zákonem č. 40/2009 Sb. a zároveň došlo i k zakotvení rasového motivu jako okolnosti zvláště přitěžující.

Poškození cizí věci dle § 228 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. b) TZ

Jedná se o jediný trestný čin proti majetku, u kterého můžeme v kvalifikované skutkové podstatě nalézt nenávistnou pohnutku. Byla přidána novelou trestního zákona č. 152/1995 Sb.

Zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329 odst. 1, odst. 2 písm. b) TZ

Až zákon č. 40/2009 Sb. zařadil rasovou pohnutku jakožto okolnosti zvláště přitěžující.

Urážka mezi vojáky dle § 378 odst. 2 TZ, Urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilím dle § 379 odst. 1, odst. 2 písm. d), Urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůzkou násilím dle § 380 odst. 1, odst. 2 písm. c), Porušování práv a chráněných zájmů vojáků stejné hodnosti dle § 382 odst. 1, odst. 2 písm. c) TZ, Porušování práv a chráněných zájmů vojáků podřízených nebo s nižší hodností dle § 383 odst. 1, odst. 2 písm. c) TZ

Kvalifikační okolnost v podobě rasového motivu k těmto pěti trestným činům vojenským byla zavedena trestním zákoníkem z roku 2009.

¹⁵⁸ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 77.

7 Právní pojetí „hate crimes“ v USA

Americkou právní úpravu jsem si vybrala záměrně, neboť je známo, že jejich právní systém je značně odlišný od našeho, a proto mi taková komparace připadá zajímavá, navíc USA má s rasovými předsudky vyhrocené zkušenosti, zejména ve spojitosti s rasistickou organizací Ku-klux-klan. Problematika „hate crimes“ je zde velmi rozvinutou a notně diskutovanou oblastí. V posledním čtvrtstoletí je tvorba zákonů týkajících se zločinů z nenávisti v USA vůbec nejvýznamnějším trendem, co se trestní legislativy týče.¹⁵⁹

Souslovím „hate crimes“, v českém překladu zločiny z nenávisti, jsou v USA nazývány trestné činy proti lidem, majetku nebo organizaci, motivovány společenskými předsudky vztahujícími se k rase, náboženství, pohlaví, sexuální orientaci, etnické příslušnosti či jiné odlišnosti, označované také jako „bias-motivated crimes“, kdy je obětí přičena kolektivní identita a jsou kvůli ní nenávistně napadeni.¹⁶⁰ Koncept „hate crimes“ byl navržen organizacemi působícími v oblasti ochrany lidských práv, především organizací Anti-Defamation-League.¹⁶¹

Poprvé se tento termín dostal do zákona v roce 1990, když byl přijat zákon o statistice zločinů z nenávisti (Hate Crimes Statistic Act)¹⁶² a nepoužívanější legální definici obsahuje zákon o prevenci zločinů z nenávisti (Hate Crime Prevention Act) znějící jako: „Trestný čin, při němž si útočník záměrně vybere oběť nebo v případě majetkové trestné činnosti majetek, který je předmětem trestného činu z důvodu skutečné či domnělé rasy, barvy pleti, náboženství, národnostního či etnického původu, pohlaví, sexuální orientace či postižení.“ Jedná se o federální zákon a některé státy si do své legislativy doplnily další kategorie, například předsudky z důvodu státního občanství, věku či politických preferencí. V jednotlivých státech se vyskytují i vlastní definice „hate crimes“, například ve státu New York jsou za nenávistné považovány i útoky z důvodu věku či rodinného původu oběti.¹⁶³ Důsledkem toho jsou stát od státu difference ve vymezení chráněných skupin osob, což se může jevit jako problematické, protože zařazením jen některých předsudků vůči jen některým

¹⁵⁹ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 188.

¹⁶⁰ MAREŠ, Miroslav. *Problematika Hate Crime* [online]. Brno, 2011, s. 4. [citováno 26.2.2014]. Dostupné na: <<http://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx>>

¹⁶¹ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 186.

¹⁶² RUBENSTEIN, William B. *The Real Story of U.S. Hate Crimes Statistics: An Empirical Analysis* [online]. s. 1217. [citováno 26. 2. 2014]. Dostupné na: <<http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Rubenstein-Hate-Crimes-Empirical-Analysis-2003.pdf>>

¹⁶³ HERCZEG: *Trestné činy...*, s.186.

vymezeným skupinám osob pod nálepku nenávistných trestných činů dochází k rozlišování obětí a přiznání jen vybraným vyšší ochrany.

Česká republika nemá zvláštní zákony, které by se problematice věnovaly speciálně, protože všechny skutkové podstaty trestných činů jsou v ČR soustředěny v jednom kodexu, kdežto v USA je tomu jinak. Zákony o zločinech z nenávisti v USA lze obecně rozdělit do čtyř kategorií, a sice zákony, které zpřísňují postihy za nenávistně motivované zločiny; zákony definující nový druh trestného činu; zákony týkající se lidských práv a konečně zákony vztahující se k otázkám ohlašování a shromažďování údajů o zločinech z nenávisti.¹⁶⁴

V této souvislosti vyvstává otázka, zda jsou ony trestné činy opravdu tak výjimečné a specifické a zda je třeba, aby byly řešeny na základě zvláštních zákonů a nepostačovalo by užití obecného trestního práva. Tuto specialitu napadají James Jacobs a Kimberly Potter a požadují, aby speciální zákony chránící před zločiny z nenávisti byly zrušeny.¹⁶⁵ Podle nich je neproblematictější otázka zpřísněných trestů za zločiny z nenávisti, protože daný čin je zpravidla nezákonný podle jiné, již existující legislativy, a v takovém kontextu lze na „hate crimes“ pohlížet jako na trestné smýšlení, jelikož jedinou odlišností oproti běžné kriminalitě je právě motiv pachatele a trestají se jaksí navíc myšlenky, což koliduje s právem na svobodu projevu zaručeným Prvním dodatkem Ústavy.¹⁶⁶ Omezit svobodu projevu je možné v USA pouze v případě, pokud projev přímo podněcuje k násilí nebo nebezpečí a pokud takové násilí bezprostředně hrozí. Doktrínu, zvanou „clear and present danger“, formuloval Nejvyšší soud USA v kauze Schenck versus U.S. v roce 1919.¹⁶⁷ Proto některé verbální projevy, které jsou v ČR trestně postižitelné, spadají v USA pod ochranu Prvního dodatku. A také První dodatek je příčinou, proč se USA nikdy nestaly signatářem Úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace.¹⁶⁸ Benevolentní přístup USA je též důvodem, proč různé materiály sloužící k propagaci extremismu bývají často umístěny na amerických serverech, neboť samotné hlásání myšlenek bez aktuální hrozby není v USA trestné.¹⁶⁹ Zajímavostí je, že prvních deset

¹⁶⁴ LEVIN, B. *From slavery to hate crimes laws: The emergence of race and status-based protection in American criminal law*. Journal of Social Issues, 2002, s. 229 citováno dle HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2007, s.188.

¹⁶⁵ JACOBS, James, POTTER, Kimberley. *Hate crimes: Criminal Law and Identity Politics*. New York: Oxford University Press, 1998, s. 111.

¹⁶⁶ Kongres nesmí vydávat zákony zavádějící nějaké náboženství nebo zákony, které by zakazovaly svobodné vyznávání nějakého náboženství; právě tak nesmí vydávat zákony omezující svobodu slova nebo tisku, právo lidu pokojně se shromažďovat a právo podávat státním orgánům žádosti o nápravu křivd.

¹⁶⁷ KONÚPKA, P., WINTR, J. Svoboda projevu a postihování tzv. hate speech. *Jurisprudence*, 2012, č. 5, s. 34.

¹⁶⁸ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 244 - 245 .

¹⁶⁹ ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 198.

dodatků k Ústavě USA, známých jako Listina práv, zůstalo od doby, kdy vzešly v platnost, tedy od roku 1791, nedotčeno.¹⁷⁰

Dále je zpochybňováno tvrzení, že společenské předsudky vedoucí k páchání trestných činů z nenávisti jsou morálně závažnější než motivy běžné trestné činnosti. Tyto odmítající a skeptické názory se v USA setkávají spíše s nepochopením odborné společnosti a jsou označovány za kontroverzní a provokativní.¹⁷¹ Mým vlastním pohledem, například vražda spáchaná ze závisti nebo zlosti nejeví se mi jako méně závažná, ale na druhou stranu nemůžu zcela odhlédnout od jejich specifčnosti s odkazem na neblahé historické zkušenosti, kam až může zajít rozlišování lidských bytostí.

Pro zachování speciální legislativy se argumentuje potřebou dodržovat rovnoprávnost lidí a poskytovat vyšší ochranu více ohroženým skupinám osob. V souvislosti s tím mě napadá také opak tvrzeného, a sice diskriminace osob, které mezi chráněné skupiny nepatří. Ale jak uvádí Barbara Perry, nelze zastávat názor, že speciální zákony v oblasti „hate crimes“ sociálně rozdělují společnost a namítá, že společnost rozdělují právě spíše ony samotné nenávistné trestné činy.¹⁷²

¹⁷⁰ SCHROEDER, Richard. *Nástin amerického vládního systému*. USIA, 1989, s. 23 – 24.

¹⁷¹ HERCZEG: *Trestné činy...*, s. 199 – 204.

¹⁷² PERRY, Barbara. *Hate and Bias Crime: A Reader*. New York: Routledge, 2003, s. 342.

8 Závěr

Pokud bych měla shrnout právní úpravu trestných činů rasově motivovaných v České republice *de lege lata*, za pozitivum považuju téměř vyhovující stav s požadavky mezinárodního práva a poskytnutí rozsáhlé ochrany před rasově motivovanými útoky, ale pár nedostatků bych přece jen vytkla, zejména, co se týče konstrukce některých skutkových podstat a systematiky zvláštní části trestního zákona.

De lege ferenda bych pro zefektivnění právní úpravy doporučila sjednocení a doplnění chráněných zájmů v ustanoveních § 352, § 355 a § 356 TZ, a tedy do těchto skutkových podstat trestných činů zařadit chráněné zájmy jednotně, čímž by se otevřel širší prostor pro poskytnutí trestněprávní ochrany i kupříkladu homosexuálům, bezdomovcům nebo zdravotně postiženým osobám všemi těmito skutkovými podstatami. Takové osoby jsou též častým terčem nenávistně motivovaných jednání, pachatel se i vůči takovým obětem cítí být nadřazen a je motivován nenávistí nebo pohrdáním. Doporučila bych, aby tyto tři trestné činy nadále chránily osoby či jejich skupiny před útoky ve skutkových podstatách popsanych kvůli jejich skutečné či domnělé rase, barvě pleti, příslušnosti k etnické skupině, národnosti, politickému přesvědčení, třídě, zdravotnímu postižení, sexuální orientaci, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání nebo z důvodu příslušnosti k jiné sociální skupině, přičemž pojem „jiná sociální skupina“ by měl být vykládán spíše restriktivně z důvodu zásady „*nullum crimen sine lege certa*“, ale přesto považuji za důležité, aby alespoň u těchto tří trestných činů byla takto vyplněna mezera pro případy útoků z jiných obdobných nenávistných pohnutek. Inspiraci jsem částečně našla ve slovenské právní úpravě a taky v konceptu „*hate crimes*.“

Dalším zdrojem inspirace nalezeným ve slovenském trestním právu by mohla být kriminalizace výroby, rozšiřování a přechovávání extremistických materiálů, kterými má pachatel v úmyslu podněcovat nenávist, násilí či nedůvodné odlišné zacházení se skupinou osob nebo jednotlivcem kvůli příslušnosti k rase, národu, národnosti, barvě pleti, etnické skupině, rodového původu nebo pro jejich náboženské vyznání.¹⁷³

Nejvíce připomínek mám k trestnému činu podle § 352 odst. 2 TZ - násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci. Jednak bych snížila hranici výši škody, jejímž způsobením je vyhrožováno. Za současného stavu by vyhrůžka pro naplnění skutkové podstaty musela směřovat ke způsobení škody velkého rozsahu, tedy alespoň 5 000 000 Kč. Takové znění je,

¹⁷³ § 422a, § 422b, § 422c zákona č. 300/2005 Z.z., trestní zákon Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů

troufám si říct, prakticky neaplikovatelné (kdo vlastní takový majetek) a výše škody by měla být snížena alespoň na škodu značnou, dosahující částky nejméně 500 000 Kč, abychom mohli vůbec uvažovat nad reálným využitím ustanovení. Jak jsem již uvedla, za nesprávně formulovaný považuju odkaz v § 352 odst. 3 písm. b) TZ pouze na jeho první odstavec, nikoliv již na druhý, protože odst. 3 písm. b) byl přidán jako reakce na Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva, ale odkazuje pouze na první odstavec neobsahující rasový motiv. Proto de lege ferenda doporučuju, aby se tato zvlášť přitěžující okolnost vztahovala i na odstavec druhý.

Také bych doporučila do výčtu trestných činů, které může spáchat právnická osoba, zařadit i trestný čin založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka dle § 403 TZ.

Pokud jde o systematiku trestných činů obsahujících rasovou pohnutku jako znak základní skutkové podstaty, tedy jejich zařazení ve zvláštní části trestního zákoníku, naskytuje se i jiná varianta, než jaká byla zákonodárcem zvolena. Upřednostnila bych, pokud by takové trestné činy byly upraveny společně, přinejmenším ty z třinácté hlavy, které nespádají pod princip univerzality, konkrétně trestné činy dle ustanovení § 404, § 405 a § 406 TZ, s trestnými činy z hlavy desáté dle ustanovení § 352, § 355 a § 356 TZ, a sice v jedné ucelené hlavě, či možná spíše jen dílu vzhledem k jejich nepočtenosti, s odpovídajícím názvem zdůrazňujícím nenávistnou pohnutku.

Ochrana, kterou poskytuje trestní zákoník před rasově motivovanými útoky je v českém trestním právu podle mého názoru, až na uvedené výjimky, poskytnuta vcelku komplexně a nabízí tak širokému spektru osob ochranu před trestnými činy páchanými na nich z nenávistných pohnutek.

9 Bibliografie

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 175/1990 Sb. účinném ke dni 1. července 1990.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 557/1991 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 290/1993 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1994.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 91/1994 Sb. účinném ke dni 20. května 1994.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 152/1995 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1996.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákonů č. 191/1999 a zákona č. 223/1999 Sb. účinných ke dni 1. prosinci 1999.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 134/2002 Sb. účinném ke dni 1. července 2002.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 218/2003 Sb. účinném ke dni 1. dubna 2004.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 300/2005 Z.z., trestní zákon Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb., o Chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 53/1947 Sb., o Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 164/1947 Sb., o Dohodě o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy

Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 32/1955 Sb., o Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 53/1974 Sb., o Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1974 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 116/1976 Sb., o Mezinárodní úmluvě o potlačení a trestání zločinu apartheidu

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 169/1991 Sb., o Opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/1998 Sb., o sjednání Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 143/1998 Sb., o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání

Směrnice Rady 2000/43/EC ze dne 29. června 2000 provádějící zásadu rovného zacházení s osobami bez ohledu na rasový nebo etnický původ

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 15/2007 Sb.m.s., o sjednání podpisu Evropské charty regionálních či menšinových jazyků

Judikatura

Rozhodnutí č. 25/1968 Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí č. 11/1971 Sb. rozh. tr.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 9. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 5/92

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 3. 1996 ve věci Goodwin proti Spojenému Království

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 11. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. 11. 1998, sp. zn. 4 To 85/98

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2. 10. 2001, sp. zn. II. ÚS 435/01

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 9. 2002, sp. zn. 3 Tdo 651/2002

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 12. 2002, sp. zn. 7 Tdo 989/2002

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. III. ÚS 73/02

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1064/2006

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. Tpjn 302/2005

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 5 Tdo 262/2007

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 1. 2007, sp. zn. Tdo 1426/2006

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 5 Tdo 262/2007

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 2/06

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 32 T 2/2010

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. srpna 2011, sp. zn. 7 To 269/2011

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. 6 Tdo1122/2011-35

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 10. 2012, sp. zn. 7 Tdo 784/2012-84

Monografie

ADAMUS, Vladimír. *Mezinárodní dokumenty o lidských právech*. Praha: Linde, 2000. ISBN: 80-7201-221-5.

BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. 384 s. ISBN: 978-80-87212-42-4.

ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. Praha: Eurolex Bohemia. 2005. 207 s. ISBN: 80-86861-86-4.

- DANICS, Štefan. *Extremismus*. Praha: Triton, 2004. 64 s. ISBN: 80-7254-454-3.
- DAVID, V., BUREŠ, P., SLADKÝ, P., SVAČEK, O.: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2011. 448 s. ISBN: 978-80-87212-86-8.
- FIALA, P. *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno: MU, 1998. 400 s. ISBN 80-2101798-8.
- GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné. Judikatura k obecné a zvláštní části*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2010. 312 s. ISBN: 978-80-7357-509-0.
- HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. Praha: ASPI, 2008. 260 s. ISBN 978-80-7357-311-9.
- CHARVÁT, Jan. *Ideologie pravicového extremismu*. In ZEMAN, Václav (ed). *Hrozby neonacismu – Příležitosti demokracie*. Praha: Asi-milování, 2009. 222 s. ISBN: 978-80-254-7147-0.
- CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. 179 s. ISBN 978-80-7367-098-6.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 425 s. ISBN: 978-80-7380-376-6.
- CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001. 172 s. ISBN: 80-7201-265-7.
- CHMELÍK, Jan. *Symbolika extremistických hnutí*. Praha: Armex, 2000. 114 s. ISBN: 80-86244-14-8.
- JACOBS, James, POTTER, Kimberley. *Hate crimes: Criminal Law and Identity Politics*. New York: Oxford University Press, 1998, 221 s. ISBN: 0-19-511448-5.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání Praha: Leges, 2013. 968 s. ISBN: 978-80-87576-64-9.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012. 1280 s. ISBN: 978-80-87576-29-8.
- KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, 239 s. ISBN: 80-86473-21-X.
- KRAUSOVÁ, Iva. *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu. Sborník příspěvků ze semináře pořádaného Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo*. Praha: C.H. Beck, 2004, 97 s. ISBN: 80-7179-911-4.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2009. 798 s. ISBN: 978-80-7400-042-3.

KRYL, Miroslav a kol. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Doplněk, 2011. 260 s. ISBN: 978-80-7239-262-9.

KUCHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009. 656 s. ISBN: 978-80-7400-047-8.

MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999. 162 s. ISBN: 80-86008-59-2.

MAREŠOVÁ Alena a kol. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. 154, 33 s. ISBN: 80-86008-34-7.

NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., PÚRY, F., RIZMAN, S., TERYNGEL, J. *Trestní právo hmotné – II. zvláštní část*. 3. vydání, Praha: Codex, 1997. 302 s. ISBN: 8085963248.

PERRY, Barbara. *Hate and Bias Crime: A Reader*. New York: Routledge, 2003. 520 s. ISBN: 978-0415944083.

SCHROEDER, Richard. *Nástin amerického vládního systému*. USIA, 1989. 124 s.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 3632. ISBN: 978-80-7400-428-5.

ŠČERBA, Filip. *Výběrová bibliografie článků z trestního práva 1997 – 2005*. Praha: Linde Praha, 2006. 239 s. ISBN: 80-7201-633-4.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR: závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. 165 s. ISBN: 80-86008-99-1.

TERNON, Yves. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. 358 s. ISBN: 80-85821-45-1.

TOMÁŠEK, Michal. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2009. 459 s. ISBN: 97880-7201-737-9.

VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Extremismus a společnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 319 s. ISBN: 978-80-7380-427-5.

Články z časopisů

BLAŽEK, Tomáš. Schmittovské kořeny konceptu obranyschopné demokracie? *Jurisprudence*, 2009, č. 7, s. 4 – 13.

ČAPEK, Jan. Svoboda projevu a její trestněprávní limity ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Trestní právo*, 2010, č. 2, s. 21 – 32.

ČERNÝ, Petr. Popírání holocaustu v právních souvislostech. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, s. 185 – 191.

ČERNÝ, Petr. Projevování sympatií k hnutím dle § 260 trestního zákona. *Trestní právo*, 2007, č. 9, s. 19 - 24.

HEJDUK, Marek. Analýza rozsudků mediálně citlivého případu útoku dvou Romů na dvanáctiletého Patrika ve městě Krupka. *Trestní právo*, 2012, č. 3, s. 14 – 21.

HERCZEG, Jiří. K požadavku na efektivní vyšetřování rasově motivovaných násilných trestných činů v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Trestní právo*, 2012, č. 5, s. 22 – 26.

HERCZEG, Jiří. Svoboda projevu, rudá hvězda na klopě a role symbolů v trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2008, č. 11, s. 321 – 327.

KONŮPKA, P., WINTR, J. Svoboda projevu a postihování tzv. hate speech. *Jurisprudence*, 2012, č. 5, s. 33 - 42.

KUČERA P., PTÁČEK, M. Chráníme etnické menšiny opravdu dostatečně? *Trestní právo*, 2009, č. 2, s. 3 -7.

MAREŠOVÁ, Alena. Sociálně patologické jevy. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 2, s. 53 – 58.

REPÍK, B. Svoboda projevu versus rasismus ve štrasburské judikatuře. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 2, s. 47 – 52.

VÝBORNÝ, Š., MAREŠ, M. Možnosti aplikace trestní odpovědnosti právnických osob při zadržování extremismu. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 10, s. 230 – 235.

ZELENKA, Petr. Trestný čin vraždy ve světle novel z roku 1990 – 1995. *Trestní právo*. 1998, č. 5, s. 6 – 8.

ZEMAN, Petr. Možnosti postihu projevů rasové nesnášenlivosti podle zákona o přestupcích. *Trestní právo*, 2002, č. 6, s. 6 – 12.

Internetové zdroje

Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku [online]. Trestní zákoník.cz. Dostupné z: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>

Historie Dělnické strany [online]. Dělnická strana – národní opozice. 12. srpna 2008 [cit. 26. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.delnicka-strana.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=117&Itemid=151>

MAREŠ, Miroslav. *Problematika Hate Crime* [online]. Brno, 2011, s. 4. [citováno 26.2.2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx>

Metodický materiál. Extremismus [online]. Nejvyšší státní zastupitelství. Brno, 2006 [cit. 10. 12. 2013]. Dostupný z: <portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=82741>

Pojem kriminologie [online]. 2. dubna 2012 [cit. 4.12.2013]. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/kriminologie.html>>

OSN Praha: Zprávy - Lidská práva pro všechny [online]. Informační centrum OSN v Praze. 5. 12. 2008 [citováno 17. 4. 2014].
Dostupné z: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1374>>

Programové prohlášení vlády ČR [online]. Vláda ČR. 14 .2. 2014 [cit. 27. 2. 2014].
Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/>>

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin [online]. Vláda ČR. 2. 3. 2014 [citováno 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ramcova-umluva-o-ochrane-narodnostnich-mensin-6912/>>

RUBENSTEIN, William B. *The Real Story of U.S. Hate Crimes Statistics: An Empirical Analysis* [online]. s. 1217. [citováno 26. 2. 2014].
Dostupné z: <<http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Rubenstein-Hate-Crimes-Empirical-Analysis-2003.pdf>>

Úvod do OSN [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 3. 5. 2010 [citováno 25.2. 2014]. Dostupné z:
<http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/osn/uvod_do_osn/index.html>

Vláda dnes vzala na vědomí Závěrečná doporučení Výboru OSN pro odstranění rasové diskriminace přijatá na základě projednání 8. a 9. periodické zprávy [online]. Vláda České republiky, 15. 2. 2012 [citováno 25. 2. 2014]. Dostupné z:
<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/vlada-dnes-vzala-na-vedomi-zaverecna-doporuceni-vyboru-osn-pro-odstraneni-rasove-diskriminace-prijata-na-zaklade-projednani-8-a-9--periodicke-zpravy--93008/>

Zpráva o extremismu na území České republiky v roce 2012 [online]. Ministerstvo vnitra ČR. [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocnizpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>>

10 Abstrakt / Summary

Ve své práci se věnuji tématu, které je ve společnosti vnímáno jako velmi citlivé, protože projevy rasově motivovaných útoků směřují proti samotné podstatě lidství, principu rovnosti všech lidí bez rozdílu, jak je deklarován v mnohých mezinárodních dokumentech a na ústavní úrovni každého demokratického státu.

V textu pojednávám především o platné právní úpravě trestných činů s rasovým motivem, včetně jejího legislativního vývoje i některých návrhů *de lege ferenda*, o mezinárodních a ústavněprávních východiscích této úpravy a zaměřuji se též na některé společenské a historické souvislosti uvedené kriminality a stručně uvádím základní aspekty právní úpravy obdobné trestné činnosti v USA.

In my thesis I discuss the topic which is being seen by our society as a very sensitive issue because racially motivated crimes violate the humanity and principle of equality as declared in many international documents and in the constitution of every democratic state.

In the work I focus mainly on existing legal regulation of racially motivated crimes including its legislative development as well as some proposals *de lege ferendae*, on the international and constitutional bases of this regulation and I also concentrate on some of the social and historical context of the above mentioned crimes and I briefly state the basic aspects of the legal regulation of racially motivated crimes in the USA.

11 Seznam klíčových slov / Keywords

apartheid, diskriminace, etnická skupina, extremismus, genocidium, hanobení, hnutí, národ, národnost, neonacismus, podněcování, rasa, rasismus, trestné činy narušující soužití lidí, trestné činy proti lidskosti, trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, trestné činy rasově motivované, trestné činy z nenávisti

apartheid, discrimination, ethnic group, extremism, genocide, defamation, movement, nation, nationality, neo-Nazism, incitement, race, racism, crimes infringing the coexistence, crimes against humanity, crimes against public order, racially motivated crimes, hate crimes